

MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
PEYZAJ MİMARLIĞI ANA BİLİM DALI

ANTAKYA KENTİ AÇIK VE YEŞİL ALAN SİSTEMİNİN SAPTANMASI VE
PEYZAJ MİMARLIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

AYLİN ÇİNÇİNOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T.C. YÜKSEK ÖĞRETİM BAKANLIĞI
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
MİLLÎ EĞİTİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
YÜKSEK ÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

114516

ANTAKYA

MAYIS-2001

Mustafa Kemal Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

Prof.Dr.Kamuran GÜÇLÜ danışmanlığında, Aylin ÇİNÇİNOĞLU tarafından hazırlanan bu çalışma 22.05.2001 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof.Dr.Kamuran GÜÇLÜ

İmza : .....

Üye : Yrd.Doç.Dr.Berrin SİREL

İmza : .....

Üye : Yrd.Doç.Dr.Şafak KAYPAK

İmza : .....

Yukarıdaki imzaların adı geçen Öğretim Üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

İmza : .....

22.05.2001

Prof.Dr.Mustafa KAPLANKIRAN
Enstitü Müdürü

Kod No : 65

**Bu çalışmayı, tezimin başından sonuna kadar ilgisini, maddi ve manevi desteğini
esirgemeyen aileme, özellikle annem-babam Nevzat-Osman ÇİNÇİNOĞLU' na
armağan ediyorum.**

ÖZET

Bu çalışma, Ülkemizin en güneydeki illerinden biri olan ve bir zamanlar “Doğunun Kraliçesi” olarak adlandırılan Antakya kenti, belediye sınırları içerisinde yürütülmüştür. Araştırmada, Antakya kentinin fiziksel yapısı içerisinde bulunan mevcut açık ve yeşil alanların durumunu ve dağılımlarını saptamak, imar planlarının konuya yaklaşımını incelemek ve kent için ileriye dönük uygun bir yeşil alan sistemi önerebilmek amaçlanmıştır.

Kentlerin dengeli fiziksel ve organik bir yapıya sahip olabilmeleri için yeterli miktarda açık ve yeşil alana gereksinimleri vardır. Kentlerde bu dengeyi kurabilmek için açık ve yeşil alanların kent içinde ve yakın çevresinde homojen olarak dağılması gerekmektedir.

Antakya kentindeki açık ve yeşil alan miktarı yeterince bilinmemektedir. Ayrıca kent içerisinde düzensiz, rasgele serpilmiş ve küçük ölçekli yeşil alanlar mevcuttur. Bu yeşil elemanların kent ölçeğinde bazı fonksiyonları yerine getirme olanakları çok sınırlıdır.

Araştırma sonucunda ise kentte mevcut açık ve yeşil alanların artan nüfus karşısında yetersiz ve halkın ihtiyacına cevap vermekten uzak olduğu saptanmıştır. Antakya kentinde yeşil alan sisteminin temeli olarak yeşil kuşak (Green Belt), yeşil örgün (Green Network) ve yeşil kama (Green Wedge) sistemleri önerilmiştir.

2001, 85 sayfa

Anahtar kelimeler: Antakya kenti, açık ve yeşil alan, açık ve yeşil alan sistemleri, rekreasyon

ABSTRACT

This study was conducted in border of municipality of Antakya, one of the cities placed on the south of Turkey and called "Queen of the East". In the study determination of condition and scattering open green spaces placed in the physical body of Antakya, investigation of approaching of public improvements and suggesting of a suitable green space system to the future were aimed.

Cities need enough open green spaces to have balanced, physical and organic structure. To establish this balance, open and green space should be scattered homogeneously in the city and its near peripheral.

It is not known how much open green spaces are available in Antakya. Moreover, irregular, randomly scattered and small-scaled green spaces are available in city. Availability of some function of this green member is very restricted.

To the result of this study, it is determined that open green spaces available in the city is insufficient for increasing population and is not supplying demands. Establishment of green belt, green network and green wedge is suggested.

2001, 85 page.

Key words: Antakya city, open and green spaces, open and green spaces system, recreation.

ÖNSÖZ

Ülkemizde kent ve bölgeler ölçeğinde açık ve yeşil alan sistemleri üzerine yapılan çalışmalar henüz yeterli seviyeye ulaşmamıştır. Bu konuda zorlayıcı yasal yaptırımların gerekli şekilde bulunmaması ve meslekler arası koordinasyon eksikliği bunun başlıca nedenleridir.

Antakya kentinin fiziksel yapısı içerisinde bulunan mevcut açık ve yeşil alanların durumunun ve dağılımlarının incelendiği bu çalışmada, kent için ileriye dönük uygun bir yeşil alan sistemi önerilmiştir.

Yüksek lisans tez konumun belirlenmesinde ve çalışmalarımın her aşamasında fikir ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Prof. Dr. Kamuran GÜÇLÜ (Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)'ye sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Değerli yardımlarından dolayı özellikle Arş. Gör. Kayhan KAPLAN (Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü) ve Ece KAPLAN' a, Bayram Cemil BİLGİLİ (Peyzaj Yüksek Mimarı), Cenk GİRAY (Peyzaj Yüksek Mimarı), Arş. Gör. Cahit ERDOĞAN (Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü), Arş. Gör. Ufuk KARADAVUT' a (Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü) sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen sevgili aileme gönül dolusu teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Açık ve Yeşil Alan Kavramı.....	3
1.2. Açık ve Yeşil Alanların Önemi.....	3
1.3. Kentlerde Açık ve Yeşil Alan Sınıflaması.....	5
1.4. Açık ve Yeşil Alan Standartları.....	8
1.5. Kent İçi Açık ve Yeşil Alan Sistemleri.....	9
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	14
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	18
3.1. Materyal.....	18
3.1.1. Çalışma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler.....	18
3.1.1.1. Araştırma Alanının Genel Yapısı	18
3.1.1.1.1. Doğal Yapı.....	21
3.1.1.1.1.1. İklim.....	21
3.1.1.1.1.2. Hidrolojik Yapı.....	23
3.1.1.1.1.3. Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapı.....	25
3.1.1.1.1.4. Toprak Yetenek Sınıfları.....	27
3.1.1.1.2. Mevcut Alan Kullanım Tipleri.....	29
3.1.1.1.2.1. Yerleşim.....	29
3.1.1.1.2.2. Ulaşım.....	31
3.1.1.1.2.3. Tarım.....	34
3.1.1.1.2.4. Ticaret.....	35
3.1.1.1.2.5. Turizm.....	36
3.1.1.1.2.6. Sanayi.....	37

3.1.1.1.3. Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı.....	39
3.1.1.1.3.1. Nüfus.....	39
3.1.1.1.3.2. Sosyo-Ekonomik Yapı.....	42
3.1.2. Araştırma Materyali.....	42
3.2. Yöntem.....	43
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	45
4.1. Antakya Kent Bütünü İçinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanların Saptanması....	45
4.1.1. Ev Bahçeleri.....	47
4.1.2. Meydanlar ve Kavşaklar.....	49
4.1.2.1. Vali Ürgen Meydanı.....	50
4.1.2.2. Cumhuriyet Meydanı.....	51
4.1.2.3. Ulus Meydanı.....	52
4.1.2.4. Aalen Kavşağı.....	53
4.1.3. Okul Bahçeleri.....	54
4.1.4. Parklar.....	58
4.1.5. Çocuk Oyun Alanları.....	63
4.1.6. Yollar.....	67
4.1.7. Spor ve Oyun Alanları.....	74
4.1.8. Dini Yapı Çevreleri.....	74
4.1.9. Mezarlıklar.....	76
4.1.10. Diğer Açık ve Yeşil Alanlar.....	78
4.2. Antakya Kenti Park ve Bahçelerinde Kullanılan Bitki Türleri.....	79
4.3. Antakya Kent Bütünü Nazım Planlarında Belirlenen Açık Yeşil Alanların İhtiyaca Yeterliliği Yönünden İncelenmesi.....	85
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
KAYNAKLAR.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	99

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. BAYRAKTAR'ın açık ve yeşil alan sınıflandırması.....	7
Çizelge 1.2. Açık yeşil alan ölçütleri.....	9
Çizelge 1.3. Keeble'nin arazi kullanım standartları.....	9
Çizelge 3.1. Antakya iline ait uzun yıllar ve 1999 yılı iklim verileri.....	22
Çizelge 3.2. Antakya kenti bugünkü kentsel alan kullanım miktarları	29
Çizelge 3.3. 1940-1990 yılları arasındaki Antakya kent nüfusu ve yıllar arasındaki fark	40
Çizelge 3.4. Araştırma yönteminde izlenen aşamalar.....	44
Çizelge 4.1. Antakya'daki mevcut meydanların isimleri, kapladığı alan (m ²) ve bulunduğu yer	49
Çizelge 4.2. Antakya'da mevcut bulunan bazı önemli okulların isimleri, öğrenci sayıları, bina, bahçe alanları ve öğrenci sayıları.....	55
Çizelge 4.3. Antakya kentindeki mevcut parkların isimleri ve kapladığı alanlar.....	58
Çizelge 4.4. Antakya kentindeki mevcut çocuk bahçelerinin isimleri, bulunduğu mahalleler ve kapladığı alan.....	65
Çizelge 4.5. Antakya'daki mevcut caddelerin isimleri, uzunluk ve genişlik ölçüleri...	70
Çizelge 4.6. Antakya kentindeki mevcut bazı dini yapıların isimleri ve yapı, bahçe alanları, bulunduğu yer.....	75
Çizelge 4.7. Antakya'daki mezarlıkların isimleri, kapladıkları alan ve buldukları Yer.....	77
Çizelge 4.8. Antakya kentindeki diğer açık ve yeşil alanların isimleri ve kapladıkları Alanlar.....	79
Çizelge 4.9. Antakya kent yeşil alanlarında bulunan bitkilerin latince ve türkçe adı ..	80
Çizelge 4.10 Bazı kentlerimiz ve Antakya kentine ait yeşil alan miktarları.....	86

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Araştırma alanı sınırı.....	19
Şekil 3.2. Antakya kentinin coğrafi konumu ve idari dağılımı.....	20
Şekil 3.3. Antakya kentinin 1999 yılına ait sıcaklık °C ve yağış miktarları (mm).....	23
Şekil 3.4. Antakya kenti hidroloji haritası.....	24
Şekil 3.5. Antakya kenti jeoloji haritası	26
Şekil 3.6. Antakya kenti toprak yetenek sınıfları haritası.....	28
Şekil 3.7. Antakya kenti alan kullanım haritası	30
Şekil 3.8. Antakya kenti ulaşım haritası	32
Şekil 3.9. Antakya kenti çevre yolu haritası.....	33
Şekil 3.10. Antakya kentindeki ekili alanın arazi kullanımına göre sınıflaması	35
Şekil 3.11. 1940-1990 yılları arası Antakya kent nüfusu	40
Şekil 3.12. Ülkemiz ve Antakya kentsel yıllık nüfus artışı	41
Şekil 4.1. Antakya kentindeki mevcut açık yeşil alanlar	46
Şekil 4.2. Antakya kentindeki bahçeli evlerin bulunduğu mahalleler.....	48
Şekil 4.3. Akevler Mahallesindeki tek katlı konutların bulunduğu sokak ve yeşil dokusundan bir görünüm.....	47
Şekil 4.4. Vali Ürgen Meydanından genel bir görünüm.....	50
Şekil 4.5. Cumhuriyet Meydanından genel bir görünüm	51
Şekil 4.6. Sembolik bir meydan olan Ulus Meydanı.....	53
Şekil 4.7. Aalen Kavşağının üstten görünümü.....	54
Şekil 4.8. Antakya'daki önemli bazı okulların imar planındaki yerleri	56
Şekil 4.9. Çoğunluğu beton zeminden oluşan okul bahçesinden bir görünüm	57
Şekil 4.10. Antakya'daki parkların imar planındaki yerleri	59
Şekil 4.11. Antakya Parkından bir görünüm.....	60
Şekil 4.12. Atatürk Parkında yoğun hafta sonu kullanımı	61
Şekil 4.13. Ali Rıza Efendi Parkından bir görünüm	62
Şekil 4.14. Dosluk Parkının Asi Nehrine bakan yamacı.....	63
Şekil 4.15. Çocuk oyun alanlarının imar paftalarındaki yeri	66
Şekil 4.16. Türk Kadınlar Birliği Çocuk Parkındaki fiberglas oyun elemanları.....	67
Şekil 4.17. Hippodamus modeli şekli	68

Şekil 4.18. Antakya kent içi ulaşım akslarını oluşturan bazı önemli caddeler.....	69
Şekil 4.19. Eski Antakya konut dokusu içerisindeki cadde kesiti.....	73
Şekil 4.20. Eski Antakya konut dokusu içerisindeki caddelerin eski ve yeni hali.....	73
Şekil 4.21. Asri Mezarlığından bir görünüm	78
Şekil 4.22. Eski konut dokusu içerisinde bulunan bir ev bahçesinden görünüm.....	84
Şekil 5.1. Antakya kent açık-yeşil alan sistemi şematik öneri projesi.....	92

1.GİRİŞ

İnsan yeryüzünde varoluşundan bu yana, doğadan yararlanmış, doğayı işlemiş, bilgi birikimine ve teknik ilerlemeye koşut olarak doğaya egemen olmaya çalışmıştır. Doğada üstünlük kurmaya yönelik bir arayış, insan ile insanın içinde yaşadığı çevresi arasında var olagelen uyumunu bozmuştur. Bilimin imkanlarına bürünen insan, kendini yeterince güçlü gördüğü zaman, doğayı sınırsızca kullanmaya, hatta sömürmeye başlamıştır (EYMİRLİ 1994).

Özellikle XVIII. yüzyılda başlayan endüstrileşme hareketi ve gelişen teknoloji insanoğlunun yaşamında yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bu yeni dönemle birlikte insanlara teknolojinin tüm olanakları sunulmuş ve hayat bir çok yönden kolaylaşmaya başlamıştır. Bu konforla birlikte betonlaşan kentler, hızlı nüfus artışı, konut açığı, işsizlik, trafik, çevre kirliliği ve doğadan gittikçe uzaklaşan insanın sorunları da gündemde yer almıştır (KAYA 1993).

Giderek artan nüfus ve endüstriyel gelişmeler nedeniyle kentler hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Nüfus artışına paralel olarak artan yapı yoğunluğu ve çarpık kentleşme, kent insanı ile doğa arasındaki dengeyi olumsuz yönde etkilemiş ve açık-yeşil alanların yerlerini farklı karakterli yapılaşmalara terk etmelerine neden olmuştur. Böylece çok çeşitli çevresel sorunları içeren yeşilden yoksun kent mekanları ortaya çıkmıştır.

Geçmişte fazlaca gereksinim duyulan açık-yeşil alanlar, bozulan bu denge ve artan çevresel sorunlar nedeniyle kentsel mekanlarda yeniden önem kazanmış ve bu alanların artırılması yönünde çalışmalara başlanmıştır. İleride, kentleşme olgusunun daha yüksek seviyelere ulaşması ve endüstrileşmenin gelişmesiyle açık-yeşil alanlara olan gereksinim çok fazla artacağı kesindir. Ancak, gün geçtikçe artan kent nüfusu, yapı yoğunluğu vb. etkenler bu çalışmaları engellemekte ve sorunun ölçeği her geçen gün artmaktadır.

Kentlerin en önemli parçalarından biri olan açık-yeşil alanlar, yakın bir zamana kadar yapı kitlelerinin çirkin görüntüsünü kapatan bir dekor olarak düşünülüyordu. Günümüzde ne yazık ki bu anlayışın değişmediği hatta hızlı kentleşme, belediyelerin mali yetersizlikleri ve politik çıkarları nedeniyle açık-yeşil alan olarak ayrılan arazilerin

imara açıldığı ve yapı adaları arasında kalan cetvel artığı alanları açık-yeşil alan olarak ayrıldığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizde II. Dünya Savaşından sonra başlayan ve halen devam etmekte olan hızlı kentleşme olgusu açık-yeşil alanların aleyhine gelişmektedir. Bugün çağdaş kentlerimizin çoğunluğu, elverişli yerlerde ve yeterli miktarda organize edilmiş yeni açık-yeşil alanlar veya mevcut alanların uygun şekilde yeniden organize edilmesi ihtiyacı içindedir (EYMİRLİ 1994).

Araştırma alanı olarak seçilen Antakya kenti de, son yıllarda hızlı kentleşme ve artan nüfus karşısında açık-yeşil alan miktarı ters oranda azalan kentlerden biridir. Kent, tarih boyunca değişik medeniyetlere ev sahipliği yapmış olmasının yarattığı tarihi ve kültürel zenginliğinin yanı sıra ekonomik ve kültürel bir potansiyele de sahiptir.

Yeşil alanların hızlı bir şekilde azalmasıyla beton yığını haline dönüşen Antakya kentinde, açık yeşil alan sisteminin doğru bir şekilde ele alınması hem kentin gelecekteki görüntüsü hem de insan-doğa arasındaki ilişkinin sağlanması açısından zorunludur. Kent insanına canlılık ve enerji sağlamada önemli bir yeri olan açık-yeşil alanların, artan nüfus ve kentleşme hareketlerine ayak uyduramadığı ve her geçen gün kişi başına düşen yeşil alan miktarının giderek azaldığı bir gerçektir. Bu nedenle kent insanı özellikle aktif ve pasif rekreasyona imkan sağlayacak yeşilliklere ihtiyaç duymaktadır.

Günümüzde hızlı bir değişim sürecinde olan kentlerimizin yeterli miktarda açık ve yeşil alan sistemine sahip olmalarının önemli olduğu düşüncesinden yola çıkarak Antakya kentinin açık ve yeşil alan sistemi incelemeye değer bulunmuştur.

Giriş bölümü dışında dört bölümden oluşan bu araştırmanın, birinci bölümünde konuyla ilgili önceki çalışmalar özetlenmiş, ikinci bölümünde materyal ve yöntem verilmiştir. Üçüncü bölümünde, Antakya kent bütünü içinde yer alan açık ve yeşil alanlar saptanmış, halkın ihtiyacına yeterliliği yönünden incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise araştırma bulguları göz önüne alınarak ileriye dönük çözüm önerileri sunulmuştur.

1.1. Açık ve yeşil alan kavramı

Açık ve yeşil alan kavramları bazı plancılar yönünden değişik anlam ve tiplere göre çeşitlilik göstermektedir.

Genel anlamıyla, açık alanlar insanın yaşantısını sürdürdüğü, kapalı mekanların dışında kalan alanlar veya açık yüzeylerdir (KAYMAKLI 1990).

LENDHOLT' a göre kentsel açık alanlar, bir kentin sürekli ya da belirli yaş gruplarının kullanımına açık olan böylece kentin kitlesine ya da gruplarına kentsel yaşam bağlamında hizmet veren alanlardır (BAYRAM 1995).

Açık alanlar, YILDIZCI' nın tanımına göre; "Gerek belirli bir arazi kullanma özelliğine sahip (orman, tarım, fundalık, göl vs.), gerekse belirli fonksiyonlara cevap veren (park, bahçe, meydan, gezinti yeri vs.) kent içinde veya dışında yapı inşa edilmemiş boş alanlardır" (ÇİL 1990).

Toplum bilimci KELEŞ ise açık alanları, "İnsanın yaşantısını sürdürdüğü, üzerinde yapı yapılmış kapalı mekanların dışında kalan ya doğal olarak bırakılmış ya da tarım ve konut dışı dinlenme amaçlarına ayrılmış kent parçası"; Yeşil alanları ise, " kent ve kasabalarda insanın dinlenmesine, gezmesine, çocukların oynamasına ayrılan ve bu yerlerin başka kullanımlarla işgal edilmesini engellemek amacıyla kent yöneticilerince düzenlenen gezinti yolu, ağaçlı yol gibi ortak kullanım alanları" olarak tanımlamıştır (ERDURAN 1992; UYSAL 1997).

Açık ve yeşil alanlar, genel olarak doğal yapısı ve doğal formu ile korunan, fazla yerleşmeye gereksinimi olmayan bölgelerdir (KAYMAKLI 1990).

GERAY' a göre açık ve yeşil alanlar; kentleşme, sanayileşme ve yoğunluk artışı sonucunda doğadan kopmakta, doğayı bozmakta olan insanın tekrar doğaya yakınlaşmasını, onu korumasını ve yararlanmasını sağlayan alanlardır (ERDURAN 1992).

1.2. Açık ve yeşil alanların önemi

Son yıllardaki hızlı kentleşme hareketleri karşısında oluşan nüfus yoğunluğu, mekanikleşme, asfalt ve beton ürünlerin artışı kentsel çevredeki biyolojik dengenin bozulmasına neden olmuştur. Nüfus artışı nedeniyle açık ve yeşil alanlar zamanla

küçülmekte ve bu alanlar yapı ve trafik adaları tarafından işgal edilmektedir. Bunun sonucunda kentler, beton yığınlarından oluşan yapay bir ortam haline gelmektedir.

Oysa ki kentsel yeşil alanlar, kentlerin oluşumunda konut, iş, sanayi ve trafik alanlarının düzenlenmesiyle birlikte bir çok işlevi birlikte yerine getirmektedirler. 19. yüzyıl kent plancılığında yeşil alanın tek yönlü, estetik ve görsel bir işlevi vardı. Ancak bu durum yeşil alanların, küçük bahçelerin, spor alanlarının halk sağlığı açısından gerekli olduğu düşüncesiyle değişmiştir (BAYRAM 1995). Günümüz kentlerinde ise açık ve yeşil alanlar, gittikçe artan bir önem kazanmaktadır.

ÖZTAN (1968), açık ve yeşil alanların kent dokusu içindeki fonksiyonlarını şöyle açıklamaktadır.

-Bir kentin fiziksel yönden dengesini sağlayarak, kent bütünü içinde bina ve insan kitlelerinin yoğunluğunu hafifleten bir denge oluştururlar,

-Işık, hava, gürültü ve yaya emniyeti için önemli roller üstlenirler,

-Kent iklimini olumlu yönde etkilerler,

-Toplumun aktif ve pasif dış mekan etkinlikleri için uygun mekanları oluştururlar,

-Kent içerisinde insan ve çevre arasında ölçü yönünden bir denge kurarlar,

-Kente estetik bir görünüm kazandırır (EYMİRLİ 1994).

BARIŞ (1999), ise kent içerisinde ve yakın çevresinde bulunan açık ve yeşil alanların önemli işlevlerini şöyle özetlemektedir.

1. Serinlik etkisi,

2. Nispi hava neminde artış,

3. Temiz hava sağlama,

4. Kirli havanın filtre edilmesi,

5. Oksijen üretimi.

Kent içerisindeki açık ve yeşil alanların, kentin peyzaj güzelliğini artırıcı ve bazı özellikleri ile kentlerin düzensiz gelişmesini önleyici özellik taşımaları gerekmektedir. Bu amaçlara ulaşabilmek için açık yeşil alanların kent içindeki dağılımları ile estetik ve fonksiyonları çok iyi bir şekilde düzenlenmiş olmalıdır.

Yapılan bütün bu sınıflamalar bir çok araştırmacıya göre değişmektedir. Ancak genelde bütün araştırmacıların kabul ettiği nokta, kentlerin açık ve yeşil alanlara önemle ihtiyaçlarının olduğudur.

1.3. Kentlerde açık ve yeşil alan sınıflaması

Kentsel açık ve yeşil alanlar, ya kent içerisinde buldukları yerlere ya da kentle olan ilişkilerine göre gruplara ayrılmışlardır.

ÖZTAN (1965)' a göre kentlerde açık ve yeşil alanlar, İşlenmiş (Kültürel Yeşil Alanlar) ve İşlenmemiş (Doğal Yeşil Alanlar ve Doğa Koruma Alanları) alanlar olarak sınıflandırılmaktadır. Doğal alanlar kentler çevresindeki alanlardır. Ancak kent bütünü için önemli olan kültürel yeşil alanlardır. Bunlar;

Mutlak fonksiyonu nedeniyle bulunan alanlar

1. Yollar
2. Otoparklar
3. Hava Alanları
4. Mezarlıklar
5. Tarım Alanları

Estetik ve rekreasyonel amaçları nedeniyle bulunan alanlar

1. Özel Yeşil Alanlar
  - a. Ev Bahçeleri
  - b. Golf Alanları
2. Sosyal Yeşil Alanlar
  - a. Topluma Açık Alanlar
    1. Pasif Alanlar
      - Parklar
      - Bakış Noktaları
      - Görsel Yeşillikler
      - Meydanlar
      - Refüjler
      - Bulvarlar
      - Dekoratif Yeşillikler
    2. Aktif Alanlar
      - Çocuk Bahçeleri
      - Çocuk Oyun Alanları
      - Spor Alanları

- Yüzme Tesisleri

b. Toplum Yarı Açık Alanlar

1. Resmi Kuruluşlar, İş Yerleri ve Çevreleri

2. Tarihi, Dini Yapılar ve Çevreleri

3. Hastaneler, Kür Yerleri

4. Okul Bahçeleri

5. Özel Spor Klüplerine Ait Alanlar olarak sınıflandırmaktadır

(BAYRAKTAR 1973, KESİM 1996).

RICHTER (1981), ise kentsel yeşil alanları; “Genel açık alanlar”, “Yeşil alanlar” ve “Özel açık alanlar” olmak üzere üç grupta toplamıştır.

Kentsel Açık-Yeşil Alanlar

a. Genel Açık Alanlar

- Spor Alanları, Çocuk Bahçeleri, Mezarlıklar, Plajlar, Kamp Alanları, Doğa Koruma Alanları, Park gibi genel kullanıma açık alanlar,

- Okul, Hastane, Yurt, Cami, Kilise, Fidanlık gibi resmi alanlara ait yeşil alanlar,

-Yol kenarı yeşillikleri, Botanik ve Hayvanat bahçeleri, Ormanlar, Mezarlıklar gibi aktif olmayan alanlar,

b. Yeşil Alanlar

- Ağaç ve çalılar

c. Özel Açık Alanlar

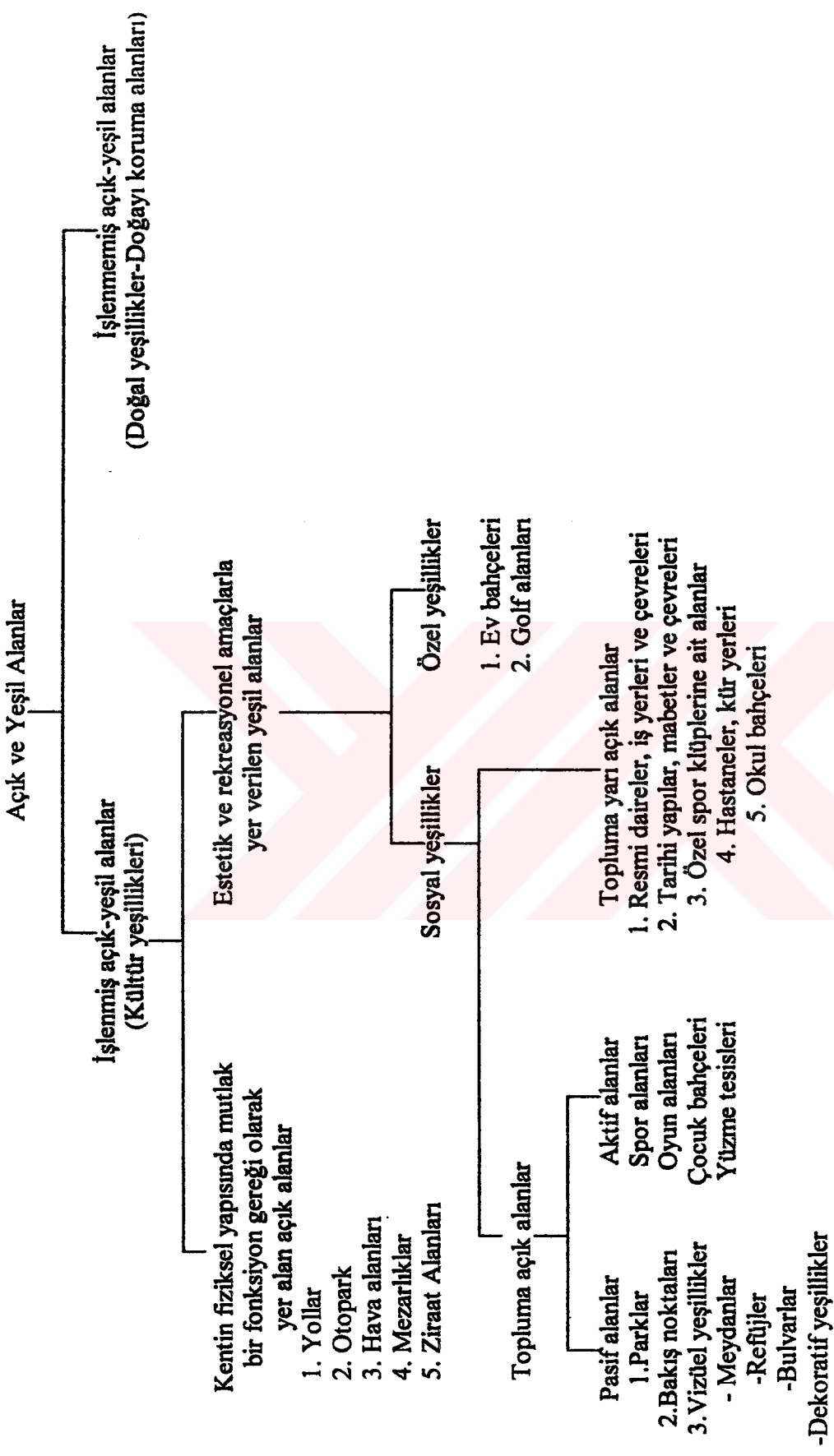
- 1. Ev bahçeleri, toplu konut bahçeleri, ev avluları gibi yeşil alanlar,

- 2. Çatı bahçeleri, teraslar, garaj önü yeşilliği gibi çatı nitelikli yeşil alanlar

(ÇİL 1990).

BAYRAKTAR (1973) açık ve yeşil alanları; “Doğal alanlar” ve “Kültürel yeşillikler” olmak üzere ikiye ayırmıştır (Çizelge 1.1.). Doğal alanlar işlenmemiş açık-yeşil alanları, doğal yeşillikleri, koruma alanlarını ve kent ormanlarını kapsamaktadır. Kültürel yeşillikleri ise kentin fiziksel yapısında mutlak bir fonksiyon gereği olarak yer alan açık alanlar ile estetik ve rekreasyonel amaçlarla yer verilen yeşil alanlar oluşturmaktadır (EYMİRLİ 1994).

Çizelge 1.1. BAYRAKTAR'ın açık ve yeşil alan sınıflandırması

1.4. Açık ve yeşil alan standartları

Doğal çevrenin kentlerdeki uzantıları olarak düşünülen açık ve yeşil alanlar korunması gereken alanlardır. Standartları ise; korumada yol gösterici belli bir değer in altına düşmemesini gösteren kaynaklar olarak değerlendirilmeli ve toplumlara, bölgelere, gereksinimlere göre de geliştirilebilmelidir (KAYMAKLI 1990).

Açık ve yeşil alanlar için kesin bir standart vermek yanlış olur. Kent içerisindeki ve yakın çevresindeki açık ve yeşil alan standartları kentlere, bölgelere ve hatta ülkelere göre değişiklik göstermektedir.

Açık ve yeşil alan standartları belirlenirken her kentin kendine özgü, doğal yapısı, karakteri, hatta; rengi ve kokusu, bunlara uygun ideal bir planı olduğu unutulmamalıdır (KAYMAKLI 1990).

A.B.D.'de SESSOMS'un (1964) yaptığı araştırmada açık ve yeşil alanlarla ilgili standartların tayininde;

1. Nüfus yoğunluğu
2. Nüfus dağılımı
3. Nüfus özellikleri
4. Rekreasyon tipinin etkili olduğunu söylemektedir

(PAMAY 1978, EKŞİOĞLU 2001).

Birçok araştırmacı ve gelişmiş ülkeler için açık yeşil alanların, ne kadar olduğundan çok, nerede ve ne nitelikte olduğu önemlidir. Ancak Ülkemiz kentlerinde hala tartışılmakta olan konu 3194 sayılı İmar Yasasında belirtilen belediye ve mücavir alan sınırları içinde kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarının $10 \text{ m}^2/\text{kişi}$ standardına ulaşp ulaşmadığıdır.

Ülkemizde, yürürlükte olan yasal açık ve yeşil alanlara yönelik standartlar, 3194 sayılı İmar Yasasının 'İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmeliğinde' aktif yeşil alan standardı belediye ve mücavir alan sınırı içerisinde $7 \text{ m}^2/\text{kişi}$, bu sınırlar dışında ise $14 \text{ m}^2 /\text{kişi}$ olarak öngörülmüştü. Ancak 3194 sayılı imar kanununda belirtilen kentsel yeşil alanlar için kişi başına 7 m^2 yeşil alan standardı 02.09.1999 tarihli resmi gazetede yayınlanan "İmar Planı Değişikliğine" göre 10 m^2 'ye çıkartılmıştır.

Amerika'da yapılan bir araştırmada ise 1000 kişi için 19 dekar yeşil alan önerilmektedir. Bu alan çocuk bahçesi, mahalle, semt ve kent parkları ile rekreasyon merkezi ve spor alanlarını kapsamaktadır (Çizelge 1.2.) (KAYA 1993).

Çizelge 1.2. Açık yeşil alan ölçütleri

Alan Türü	Nüfus Ölçütü (da/kişi)	Alan Büyüklüğü (da)
Çocuk Bahçesi	5 /1000	20-40
Mahalle, Semt ve Kent Parkları	4 /1000	8 veya daha fazla
Rekreasyon Merkezi	5 /1000	60-80
Spor Alanları	5 /1000	40-120
Toplam	19 /1000	

KEEBLE' ye göre de, kentlerde öngörülen arazi kullanım standartları Çizelge 1.3'de verilmiştir (ÖZTAN 1968; EKŞİOĞLU 2001).

Çizelge 1.3. KEEBLE'nin arazi kullanım standartları

Arazi Kullanım Türü	Kent Geneli İçerisindeki Oranı (%)	1000 Kişiye Düşen Alan (da)
Konut Alanları	51,8	100
Sanayi Alanları	14,5	28
Açık Yeşil Alanlar	14,5	28
Eğitim Alanları	6,2	25,2
Diğer Alanlar	13,0	25,2
Toplam	100	193,2

1.5. Kent içi açık ve yeşil alan sistemleri

Genel hatlarıyla bir tanımlama yapmak gerekirse, " Açık ve Yeşil Alan Sistemi" bir kentin yapısındaki çeşitli kullanımlar için uzun süreli bir denge unsuru; aynı zamanda, çok yönlü dış mekan kullanımları için çeşitli olanaklar yaratan, yaşayan ve yaşatan bir organizmadır. Bu organizmanın bulunduğu dönem için olduğu kadar,

geleceğe ilişkin dönemler için de uzun süreli etkinliği ve geçerliliği söz konusudur (ÖZTAN 1991).

Bir açık ve yeşil alan sistemi, bu sistemi oluşturan elemanların sürekli bir dizi halinde birbirlerine bağlanmaları ya da fonksiyonel bir sistem oluşturacak şekilde düzenlenmeleriyle oluşur (GÜNGÖR 1996; UYSAL 1997).

Kentlerin düzenli ve sağlıklı bir çevreye kavuşabilmesi, açık ve yeşil alanların, sistemli bir planlama anlayışı içinde kentteki dağılımları, büyüklükleri ile estetik ve işlevsel niteliklerine bağlıdır (KİPER 1991).

BAYRAKTAR (1973)'e göre; bir kentin yeşil alan sisteminin estetik, fonksiyonel ve teknik prensipleri bağdaştırabilecek şekilde düzenlenmesi ve iyi bir yeşil alan sisteminin şu özellikleri taşıması gerekmektedir ;

- *Kentın fiziksel bünyesi içinde diğer kullanışlara ayrılan alanlarla dengeli olmalı,
- *Kentın gelişme eğilimine uygun bir gelişme göstermeli,
- *Bugünkü ve gelecekteki gereksinimleri karşılamak üzere oldukça uzun bir periyoda dayanan nüfus tahminlerine göre yapılmalı,
- *Kente yaşayanların hem estetik, hem de rekreasyon isteklerine cevap verebilmeli,
- *Sosyal ve ekonomik faktörlere göre şekillenmeli,
- *Çevrenin doğal fizyonomisiyle organik bir bütünlük oluşturmalıdır (KAYMAKLI 1990).

LYNCH 'a göre açık ve yeşil alan sistemlerinin sınıflandırılması,

I – Açık ve yeşil alanların dağılımıyla ilgili olan sistemler,

- Bağıntılı yeşil sistem,
- Dağınık yeşil sistem,

II – Açık ve yeşil alanların haritadaki konum ve dağılımlarıyla ilgili sistemler,

- Yeşil kuşak ve halkalar,
- Yeşil kamalar,
- Yeşil örgün (UYSAL 1997).

* Bağıntılı yeşil sistem

Açık ve yeşil alanların dağılımıyla ilgili sistem tartışmalarında bağıntılı yeşil sistem görüşünü savunanların temel savunusu; devamlılığı olan açık ve yeşil alan sistemiyle kentte kontrastlı görünüm elde olunabileceğidir. Bu tür bir planlama kentte akarsu, deniz, göl veya dağ dizisi olduğunda anlamlı olacaktır. Yoksa tüm yeşil alanları birbirine bağlamanın kullanıcı açısından büyük bir anlamı yoktur.

Ancak açık ve yeşil alanlarda doğal ortamın kendini yenileyebilmesinin, koruyabilmesinin sınırları, kentsel gelişmeye ucuz bir biçimde yön verme, hava koridorları oluşturma, kent insanının beklemediğinin ötesinde doğal, uyumlu bir atmosfere sokabilme gibi unsurlar düşünüldüğünde bağlantılı sistemin, dağınık yeşil sistemden daha üstte bir sistem anlayışının ifadesi olduğu görülür (KAYMAKLI 1990).

* Dağınık sistem

Dağınık açık ve yeşil alan sistemini savunanlar açık ve yeşil alanların kolay ulaşılabilirliklerinin sağlanabilmesi açısından bu tür bir planlamanın üstün olduğu düşüncesindedirler. Bu görüşe göre, fiziksel anlamda devamlılığın kesinliği çok kritik bir konu değildir. Hiç kesiksiz anlamda bir açık alan sistemi var olsa bile bunun tamamı kullanılmaz. İnsanlar genellikle parçaları kullanırlar. Parçaların kendi bünyelerinde işlevleri açısından daima önde geldiğini unutmamak gerekir. Sonuç olarak açık ve yeşil alanların çok çeşitli fonksiyonlara sahip olmaları nedeniyle, iyi bir kent planının tüm bu düzenlemeleri kapsamaması gerekir (GÜNGÖR 1996; UYSAL 1997).

* Yeşil kuşak (Green Belt)

Genel bir tanımlama ile yeşil kuşak, kentlerin istenmeyen yönlerde olabilecek gelişmelerini sınırlandırmak amacıyla kent çevresinde yer almış yeşil alanlardır.

Kent çevresindeki yeşil kuşağın alan, biçim ve karakteri kendisinden beklenen fonksiyona bağlıdır. Yeşil kuşaklar, rekreasyonel amaçlı erozyon ve doğa koruma ile tarımsal üretim amaçlı ya da çok yönlü kullanışlara yönelik olabilirler. Diğer taraftan, yeşil kuşakların, kentlerin fiziksel yönden büyümesini engelleyen tampon bölge olma

fonksiyonları yanında, kentin uzağına yapı sıçramalarını durdurma özelliği de vardır. Çünkü yeşil kuşakların genişliği, bu gibi sıçramaları engelleyici olabilecek genişlikte planlanır (UZUN 1990).

Projelendirilmiş ve uygulanmış kent yeşil kuşaklarına tam bir analiz yapıldığında farklı üç yeşil kuşak biçimi ortaya çıkmaktadır:

- Kenti sınırlayan yeşil kuşak
- Kenti kuşatan açık alanlar
- Kent düzenleyici yeşil halkalar (BAYRAM 1995).

Kanada'da 1971 yılında kurulan "National Capital Committe (NCC)" yeşil kuşak konusunda çok yönlü çalışmalar yapmıştır. NCC bu çalışmalar doğrultusunda aşağıdaki alanları yeşil kuşak kapsamında değerlendirmiştir.

- Bölgesel parklar
- Küçük parklar
- Golf alanları
- Biniciliğe ait alanlar
- Kamp alanları
- Ticari rekreasyon alanları
- Koruma alanları
- Tarım alanları
- Islak alanlar
- Havaalanları
- Ağaçlandırma alanları (ÇELİK 1991; UYSAL 1997).

* Yeşil kama (Green Wedge)

"Yeşil kama" yeşil alan sisteminde, kentin belli yönlerde gelişimi saptanarak bu alanların dış kısımları yeşil alanlarla kontrol altında tutulmaktadır. Bu yeşil kamalarla kentsel gelişim önlendiği gibi, kentin rekreasyonel alan gereksiniminin bir bölümü de karşılanmış olacaktır. Bu nedenlerle yeşil kama sistemi, bazı kentlerin gelişim karakterine ve ihtiyaçlarına daha uyumlu bir yeşil alan sistemi olarak düşünülebilir (UZUN 1990).

BRIX, Yeşil alanların, kent kenarındaki doğa parçalarından, kent merkezine doğru kamalar şeklinde girmesini ve bu alanların çevrede ve kentin içinde yeşil kuşaklarla bağlanması gerekliliğini savunmuştur (AYGEN 1991).

* Yeşil örgün (Green Network)

Yeşil örgün sistemi, ızgara dokulu Amerikan kentleri için geliştirilmiş yeni bir form arayışıdır. Bu formda kentli, trafikten oldukça korunmuş yapı adaları içinde kullanabileceği açık ve yeşil alanlarla hemen karşılaşır. Yeşil örgünün hemen iç kesimlerinde ise, yeşil kamalarda olduğu gibi kırsal peyzaj ve rekreasyon alanlarına sahip olabilmektedir. Bu görüş henüz hiçbir yerde uygulanmamıştır (KAYMAKLI 1990).

Açık ve yeşil alan sistemleri kentlerin özelliklerine göre, yeşil kuşaklar-tampon yeşiller, yeşil koridorlar ya da daha önemlisi yeşil örgün ile düşünülerek tüm sistemlerin değerlendirildiği bir bütün olarak tasarlanıp uygulanmalıdır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

ALTUNKASA (1990), Adana kentinin biyoklimatik sorunlarının azaltılmasına yardımcı olabilecek yeşil alan sistemini belirlemeyi amaçladığı çalışmada, kentsel yeşil alanların iklimle dengelenmiş fiziksel planlaması ile yeşil alan bünyesinde olduğu kadar, kent dokusu içerisinde de biyoklimatik koşulların her mevsim için daha uygun duruma getirilebileceğini savunmuştur.

ÇİL (1990), Ankara Batıkent toplu konut alanında açık ve yeşil alanların durumunu araştırmıştır. Planlamada sosyal ve çevresel isteklerin ikinci plana atıldığını ve mevcut yeşil alan sisteminin yeterli olmadığını belirtmiştir. Kentin gelişigüzel yapılaşmasını önleyecek, mikroklimatik alan oluşturacak ve rekreasyon isteklerine cevap verebilecek nitelikte bir yeşil alan sistemi önerisinde bulunmuştur.

KAYMAKLI (1990), Ülkemizde kentsel açık ve yeşil alan standartlarının uygulamasında peyzaj mimarlığı açısından karşılaşılan sorunları araştırmak üzere ülkemiz sınırları içerisindeki üç beldede yaptığı çalışmada, imar planlarında açık ve yeşil alan olarak gösterilen alanların uygulamalarındaki aksaklıkları ve diğer kentlerin açık ve yeşil alan standartları konusundaki genel durumunu ortaya koymayı amaçlamıştır.

ARSLAN (1991), Günümüzde kentlerin yayılmasını olabildiğince engellemek, kent yakın çevresinde tarım topraklarını koruyabilmek, kent halkına kısa mesafede rekreasyon ve oyun alanları olanakları sağlayabilmek amacıyla yeşil kuşakla çevrilmelerini belirtmiştir.

BRIX, Yeşil alanların, kent kenarındaki doğa parçalarından, kent merkezine doğru kamalar şeklinde girmesini ve bu alanların çevrede ve kent içinde yeşil kuşaklarla bağlanması gerekliliğini savunmuştur (AYGEN 1991).

KUMBARACIBAŞI (1991), yapmış olduğu araştırmada, kent estetiğini olumsuz yönde etkileyen makro ölçekteki en önemli etkenin, arazi kullanımı ve buna bağlı oluşan yapı alanları ile açık alan ilişkisi olduğunu belirtmiştir. Ülkemizdeki imar planı alan tahsis kararlarına esas olan kişi başına birim metre kare kullanım alanı uygulamasının, nüfus büyüklüğü ile doğrudan orantılı olmasının bazı durumlarda dengesiz dağılım ve ilişkiler yarattığını savunmuştur.

KURUM ve ark. (1991), Ankara kentindeki gecekondu alanlarının kentsel açık ve yeşil alan sistemine etkisini incelemiş ve gecekondu alanlarının imarlı alanlara oranla daha çok alan kapladığını ve kentin doğal hava koridorları olan ova, tepe ve vadiler üzerinde kurulduğunu gözlemlemiştir. Araştırma sonucunda, gecekondu alanlarının, daha yoğun nüfusu barındıracak yerleşim alanına temel teşkil ettiğini, kent doğal açık ve yeşil alanlarının niteliğini ve kitle-boşluk dengesini bozduğunu belirtmiştir.

MORGAN (1991), Açık alanların planlanması üzerine yaptığı çalışmada, açık alanların çevresel, rekreasyonel ve ekonomik fonksiyonlarının kent insanının yaşam kalitesi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve yerel yönetimler tarafından stratejik bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu stratejik yaklaşımda inceleme, analiz, uygulama, izleme ve gözden geçirme aşamalarını içeren devamlı bir işlem sürecinden oluştuğunu belirtmiştir.

YILDIZCI (1991), Ülkemizdeki imar planları uygulamasındaki yeşil alan sorunlarını araştırmak üzere yaptığı çalışmada, 3194 sayılı imar yasasında verilmiş olan kişi başına 7 m²'lik yeşil alan normu, nüfusu büyük olan kentlerde artan nüfusun yeşil alan gereksinimini karşılanamadığı için kent üzerinde olumsuz etkiler yarattığını savunmuş ve ülkemizin nüfus oranına göre artan bir yeşil alan normu önermiştir.

ÖZTAN (1991), açık ve yeşil alan sisteminin, bir kentin yapısındaki çeşitli kullanımlar için uzun süreli bir denge unsuru ve aynı zamanda, çok yönlü dış mekan kullanımları için de çeşitli olanaklar yaratan, yaşayan ve yaşatan bir organizma olduğunu belirtmiştir.

Kentlerin düzenli ve sağlıklı bir çevreye kavuşabilmesinin, açık ve yeşil alanların, sistemli bir planlama anlayışı içinde kent içindeki dağılımları, büyüklükleri ile estetik ve işlevsel niteliklerine bağlı olduğunu belirtmiş ve bu nedenle, açık ve yeşil alan sistemleri kentlerin özelliklerine göre, yeşil kuşaklar-tampon yeşillikler, yeşil koridorlar ya da daha önemlisi örgün yeşil sistemi ile düşünülerek tüm sistemlerin değerlendirildiği bir bütün olarak tasarlanıp uygulanması gerektiğini savunmuştur.

OOİ (1992), yaptığı araştırmasında Singapur park ve açık-yeşil alanlarının en etkin kullanımını irdelemiştir. Bu alanların rekreasyonel kullanımlar için değerlendirilmesi ve farklı kullanım isteklerine göre düzenlenmesini gerektiğini vurgulamıştır.

BOZKURT (1994), Antakya kenti açık ve yeşil alanlarının belirlenmesinde analitik yaklaşımlar adlı çalışmasında, kentteki açık ve yeşil alanların mevcut ve başlıca problemlerini ortaya koymuştur. Ayrıca Antakya kentini 6 bölgeye ayırarak toplam 300 kişi üzerinde yaptığı anketle kent halkının belirlediği sorunlar, istekler ve yerinde gözlemlerle önerilerde bulunmuştur.

EYMİRLİ (1994), Erzurum kentinin fiziksel yapısı içerisindeki mevcut açık ve yeşil alanların durumunu incelemiştir. Araştırma sonucunda kent merkezindeki ve yakın çevresindeki açık ve yeşil alanların ihtiyaca cevap vermekten uzak ve pasif rekreasyona yönelik olduğunu saptamıştır. Ayrıca açık ve yeşil alanların varlığını arttırmak amacıyla yapılan çalışmaların da yetersiz olduğunu belirlemiştir. Kent iklimi ve fiziksel yapısı göz önünde bulundurularak belirlenen en uygun yeşil alan sisteminin yeşil kuşak ve yeşil örgün olduğunu savunmuştur.

LENDHOLT, kentsel açık alanların, bir kentin sürekli ya da belirli zamanlarda, belirli amaçlara yönelik olarak kamuya ya da belirli yaş guruplarına kentsel yaşam bağlamında hizmet veren alanlar olduğunu belirtmiştir (BAYRAM 1995).

WELCH (1995), yapmış olduğu çalışmada, Açık alanların ve parkların problemlerini araştırmış ve insanların rekreasyon ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılamada açık alanların ve parkların güvenli olması gerektiğini saptamıştır.

KESİM (1996), Düzce kentinin açık ve yeşil alan sorunlarını incelemiş ve kentin İstanbul ve Ankara metropollerinin ortasında olması nedeniyle hızlı kentsel gelişmelerin etkisi altında kaldığını, bu yüzden de kent açık ve yeşil alanlarının yetersiz kaldığını saptamıştır.

SAYINER (1996), yapmış olduğu çalışmada, Erzurum kentinin çekirdek yapısı içerisinde belirli noktalarda meydan ve meydancık ölçeğinde var olan bazı açık alanların peyzaj mimarlığı yönünden mevcut sorunlarını saptamıştır.

YUEN (1996), yapmış olduğu çalışmada, Açık yeşil alanların ve parkların kent planlamasındaki önemini vurgulamış ve kent insanı üzerindeki telepatik, sosyal ve psikolojik yararlarını açıklamıştır.

UYSAL (1997), Bolu kenti açık ve yeşil alan sisteminin saptanması ve peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmesi adlı çalışmasında, Bolu kentinin doğal ve kültürel elemanlarını etüd etmiştir. Kentin mekansal yerleşimini etkileyen Bolu dağı ve otoyolun

kent gelişimini sınırladığı ve kentle kırsal arasında organik bağlantının kurulabilmesi için yeşil kama ve yeşil kuşağa ihtiyaç olduğunu savunmuştur.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

3.1.1. Çalışma Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler

Bu araştırma Antakya kenti belediye sınırları içerisinde yürütülmüştür. Temel araştırma materyalini Antakya kenti açık ve yeşil alanlarıyla, bu alanların gelişimini etkileyen doğal ve kültürel değerler oluşturmaktadır.

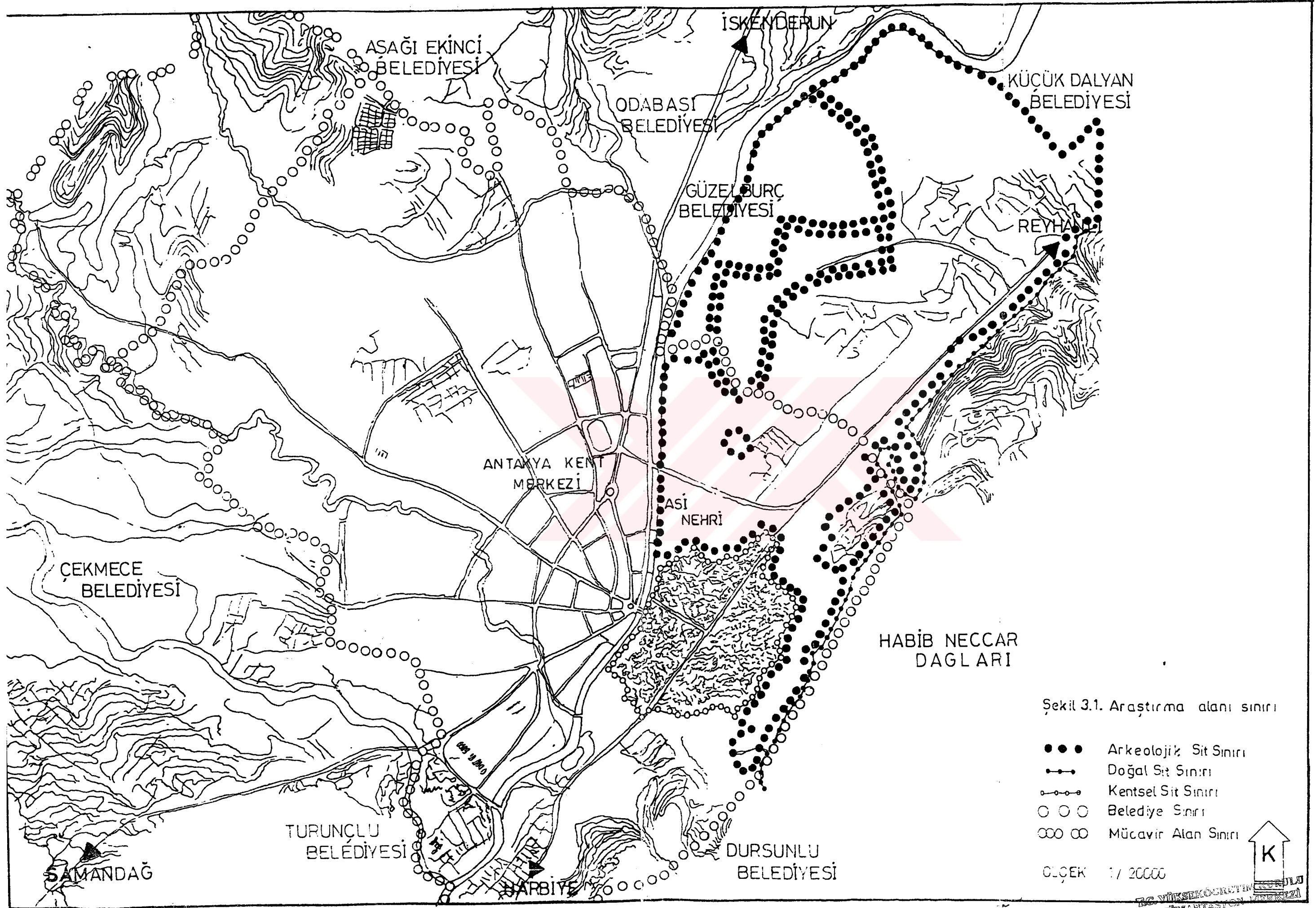
Araştırma alanı olarak ele alınan Antakya kenti belediye sınırı Küçükdalyan, Güzelburç, Odabaşı, Aşağı Ekinci, Çekmece, Turunçlu ve Dursunlu Belediyeleri ile Habib Neccar Dağı arasında kalan 1624 ha'lık alanı kaplamaktadır (Şekil 3.1.) (ANONİM 1997 a). Bu alanın 1024 ha'mı Asi Nehrinin batı yakası (Yeni Antakya), 575 ha'mı Asi Nehrinin doğu yakası (Eski Antakya) ve geriye kalan 25 ha'mı ise Asi Nehri oluşturmaktadır.

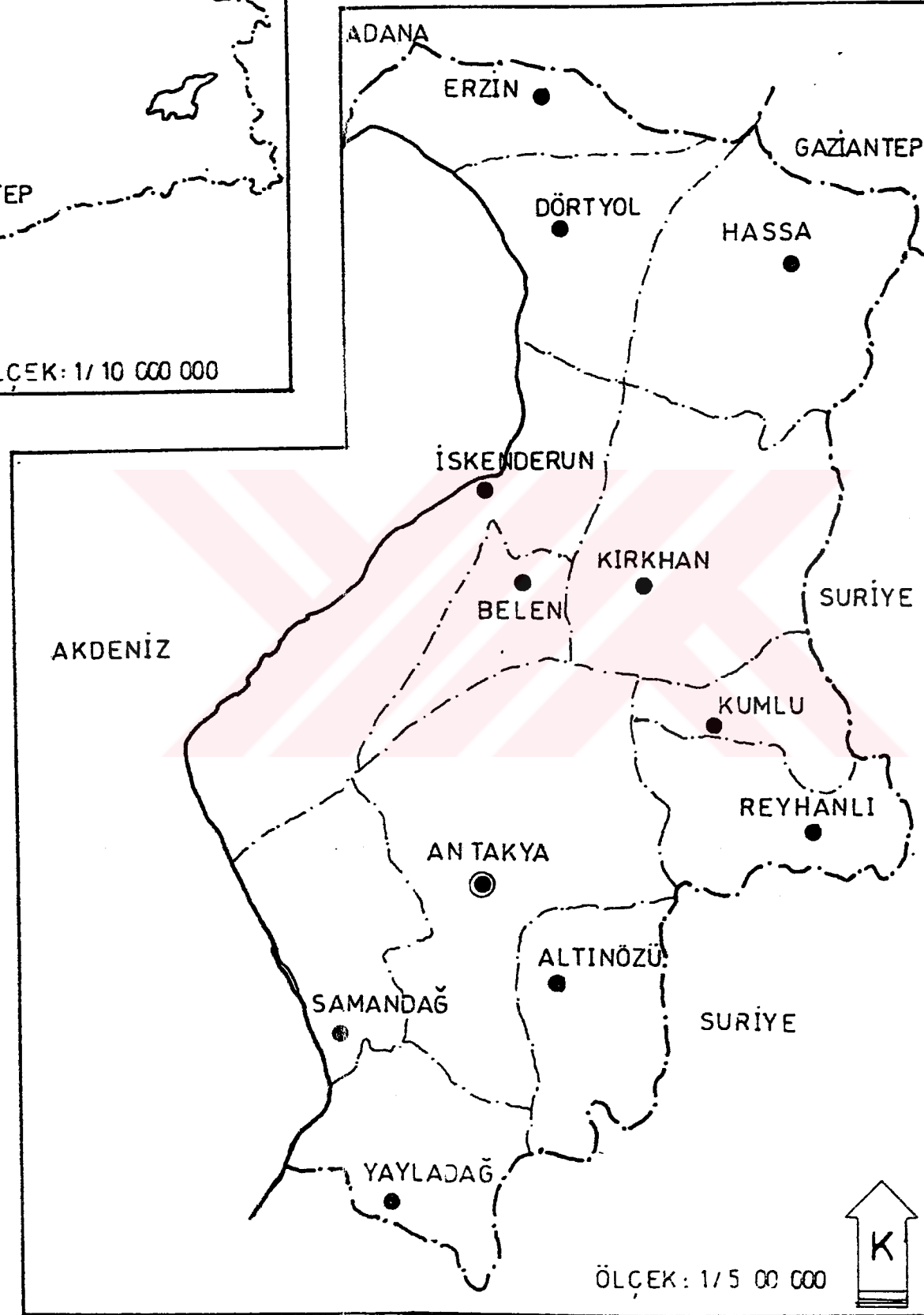
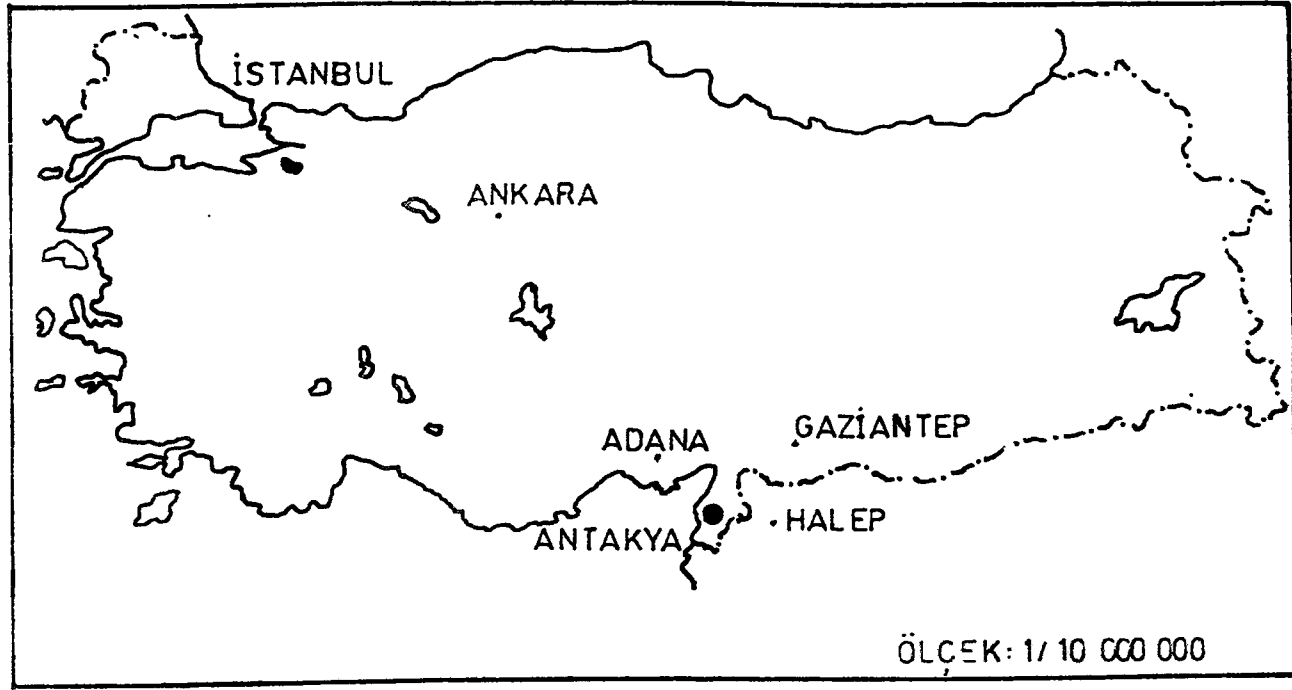
3.1.1.1. Araştırma Alanının Genel Yapısı

Hatay ilinin merkez ilçesi olan Antakya kenti, Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alan bir sınır ilidir (Şekil 3.2.). Toplam 5402 km² olan Hatay yüzölçümünün 689 km² 'sini Antakya toprakları kaplamaktadır (ANONİM 1983 b). İl kuzeyde Adana, kuzey-doğuda Gaziantep ve Kilis illeri, doğu ve güney-doğuda Suriye Devleti ve batıdan İskenderun Körfezi ile çevrilidir. Deniz seviyesinden 80 metre yükseklikte olan kent 35° 52' ve 37° 04' kuzey enlemleri ile 35° 40' ve 36° 35' doğu boylamları arasında kalmaktadır (ANONİM 1983 a).

Habib Neccar Dağı eteklerinde kurulu olan Antakya kentinin ortasından Asi Nehri geçmektedir. Kentin güney-doğusunda yer alan Habib Neccar Dağı birden yükselerek kentin bu yöne gelişmesini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle kent, kuzeyde ovaya doğru yayılmıştır (ANONİM 1983 b).

Şekil 3 2 Antakya kentinin coğrafi konumu ve idari dağılımı

- İL sınırı
- - - İlçe sınırı
- ⊙ İl merkezi
- İlçe

3.1.1.1.1. Doğal Yapı

Kentin açık ve yeşil alanlarını etkileyen iklim, hidrolojik yapı, jeolojik ve jeomorfolojik yapı ile toprak yetenek sınıfları doğal yapı içerisinde irdelenmiştir.

3.1.1.1.1.1. İklim

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü Antakya'da yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçmektedir.

Hatay ilinin tipik iklim özelliğinden biri güneybatı yönünden esen hakim rüzgardır. Antakya kentinin kuzey güney kısımlarının yüksek dağlarla çevrili ve kuzey rüzgarlarına kapalı oluşu yaz aylarının çok sıcak geçmesine neden olmaktadır.

Antik çağ'da uygulanan "Izgara Plan" kuruluşuyla Antakya kent sokakları hakim rüzgar yönünde tabii hava kanalları oluşturan bir düzen içerisinde yer almıştır. Bu plan kuruluşu güneybatı-kuzeydoğu doğrultusundan esen hakim rüzgarları alması bakımından kent sokakları için en elverişli yön olmaktadır. Böylelikle kent sokakları kentin yaz aylarında sıcaktan bunalmasını engelleyen serin geçitler haline gelmektedir (DEMİR 1996). Ancak günümüzde Antakya kentinin mimari yapısındaki bozulmalar ve çarpık yapılaşma sonucu bu hava kanalları işlevini yerine getirememektedir.

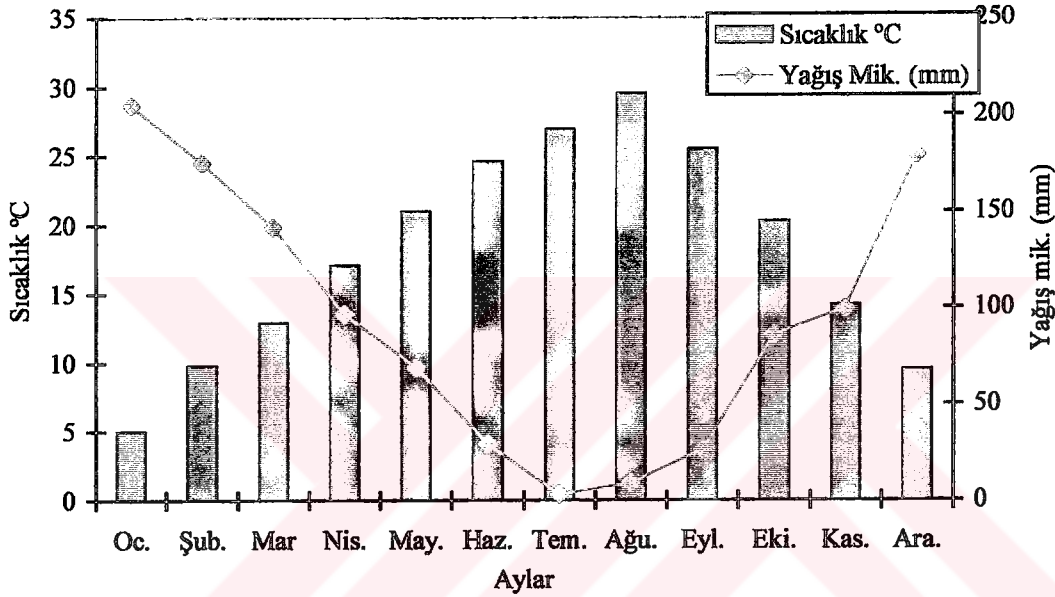
Antakya iline ait aylara göre uzun yıllar (1945-1995) iklim verileri Çizelge 3.1'de verilmiştir. Buna göre yıllık ortalama sıcaklık 18,03 °C'dir. En düşük ortalama sıcaklık 4,5 °C ile ocak ayında görülürken, en yüksek ortalama sıcaklık ise 30,3 °C ile ağustos ayında görülmüştür. Antakya iline ait yıllık ortalama yağış miktarı 93,46 mm'dir. En fazla yağış miktarı 205 mm ile ocak ayında görülürken, en düşük yağış miktarı 3,0 mm ile temmuz ayında görülmüştür. Ortalama nispi nem % 69,33'tür. En yüksek nispi nem oranı % 76 ile aralık ayında görülürken, en düşük nispi nem oranı % 65 ile ekim ayında görülmektedir (ANONİM 1999 b).

Çizelge 3.1. Antakya iline ait uzun yıllar (1945-1995) ve 1999 yılı iklim verileri

Aylar	Ort. Sıcaklık (°C)		En Yükl. Ort. Sıc. (°C)		En Düş. Ort. Sıcaklık (°C)		Ort. Yağış Miktarı (mm)		Ort. Nispi Nem (%)	
	1999 Yılı	Uzun Yıllar	1999 Yılı	Uzun Yıllar	1999 Yılı	Uzun Yıllar	1999 Yılı	Uzun Yıllar	1999 Yılı	Uzun Yıllar
Ocak	9.9	0.5	14.0	11.5	6.5	4.5	98.1	205	79.2	75
Şubat	11.1	9.8	15.9	13.9	6.7	5.7	86.3	175	71.1	72
Mart	13.5	12.9	19.0	17.3	8.6	8.1	123.7	142	70.9	69
Nisan	17.3	17.1	22.6	21.9	12.9	11.9	191.8	97.3	77.4	68
Mayıs	22.6	21.0	28.5	25.7	17.7	16.0	-	69.4	73.7	67
Haziran	25.3	24.6	29.2	28.4	22.0	20.6	4.5	29.4	76.6	67
Temmuz	27.8	26.9	31.6	30.3	25.0	23.6	-	3.0	75.5	69
Ağustos	28.6	29.5	32.8	21.1	25.3	24.2	1.6	9.1	73.9	69
Eylül	25.9	25.5	31.8	30.2	21.2	20.7	24.2	26.6	62.1	66
Ekim	21.8	20.3	28.2	36.4	17.3	14.6	59.6	86.1	66.0	65
Kasım	14.7	14.2	21.6	19.7	9.4	9.4	24.6	99.7	61.0	69
Aralık	11.3	9.5	17.0	13.3	6.6	5.8	143.5	179	70.2	76
Ort.	19.15	18.03	24.35	23.31	14.93	13.76	63.16	93.47	71.47	69.33

Araştırmanın yürütüldüğü 1999 yılında ise yıllık ortalama sıcaklık $19,15^{\circ}\text{C}$ 'dir. En düşük sıcaklık $6,5^{\circ}\text{C}$ ile ocak ayında görülürken, en yüksek sıcaklık $32,8^{\circ}\text{C}$ ile ağustos ayında görülmüştür. 1999 yılına ait yağış miktarı $63,16\text{ mm}$ 'dir. En fazla yağış miktarı $191,8\text{ mm}$ ile nisan ayında görülürken iken mayıs ve temmuz aylarında yağış görülmemiştir (Şekil 3.3.). Ortalama nispi nem $\% 71,47$ 'dir. En yüksek nispi nem oranı $\% 79,2$ ile ocak ayında görülürken, en düşük nispi nem oranı $\% 61,0$ ile kasım ayında görülmektedir.

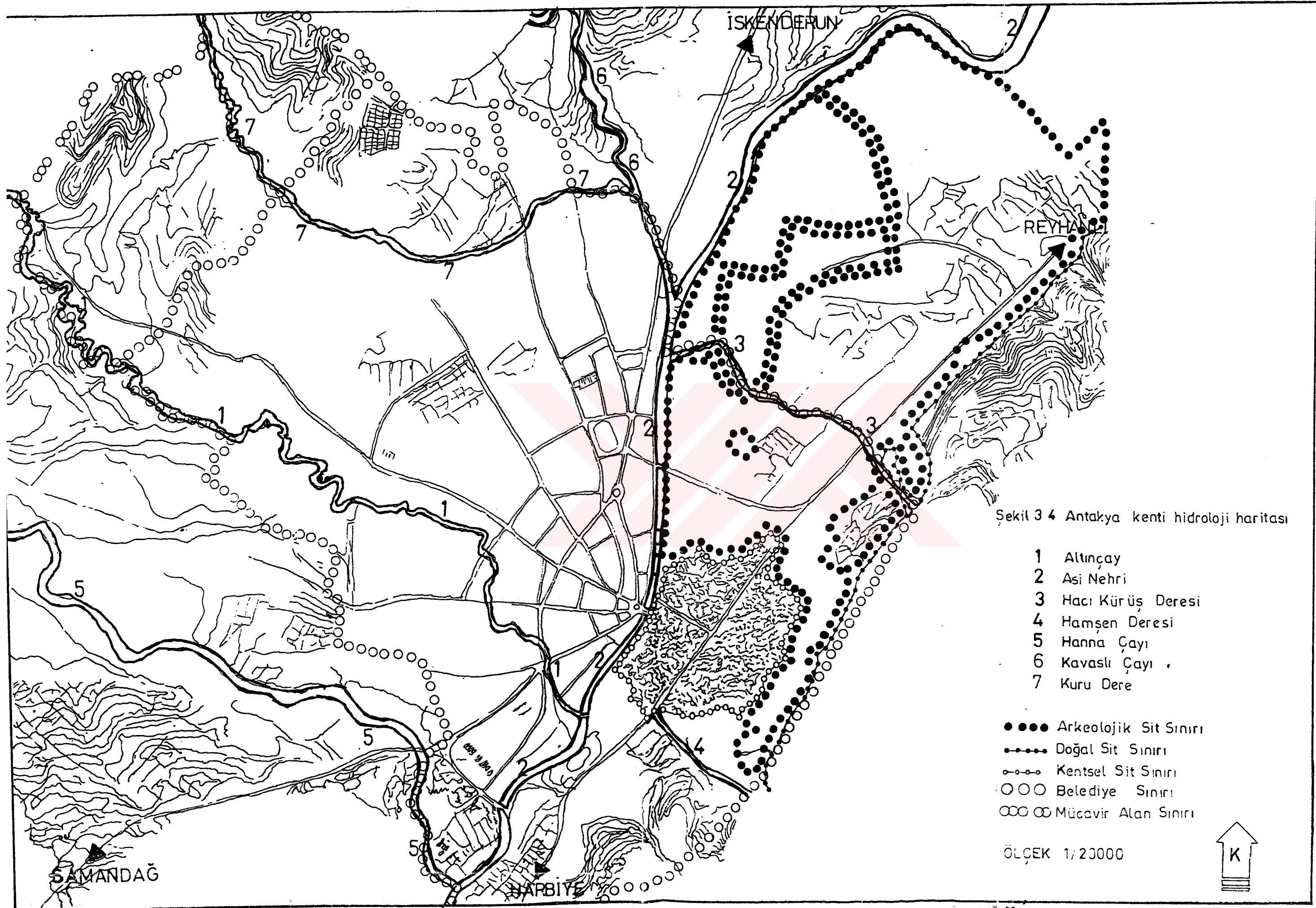

Şekil 3.3. Antakya kentinin 1999 yılına ait sıcaklık $^{\circ}\text{C}$ ve yağış miktarları (mm)

3.1.1.1.2. Hidrolojik Yapı

Antakya kentinin en önemli yerüstü su kaynağı kentin ortasından geçen Asi Nehridir. Asi Nehri dışında araştırma alanı içerisinde Hacı Kürüş Deresi, Kuru Dere, Hamşen Deresi, Kavaslı Çayı, Altınçay ve Hanna Çayı geçmektedir (Şekil 3.4.). Asi Nehri'nin toplam uzunluğu 380 km olup, il sınırları içindeki uzunluğu 94 km 'dir (ANONİM 1983 a.).

Antik çağ'da Orontes olarak adlandırılan Asi Nehri, Amik Ovasının kurutulması sırasında kent içerisinde geçen kısmı ıslah edilerek düzgün bir kanal haline getirilmiştir. Nehrin kent içinden geçen ve bir kanal haline getirilen yatağı

yaklaşık 2 km. uzunluğunda ve 30-35 m. genişliğindedir. Günümüzdeki ortalama debisi 5,04 m³/sn'dir (ANONİM 1998 a).

Devlet Su İşleri Adana Bölge Müdürlüğü'nün hazırladığı rapora göre kent belediye sınırları içerisinde geçen Asi Nehri ve Altınçay Deresi taşkına sebep olmaktadır. Bu nedenle Asi Nehrinin her iki yakasında 100'er m. ve Altınçay Deresinde ise 36'şar m. içerisinde iskan amaçlı kullanımlara yer verilmemesi gerektiği belirtilmiştir (ANONİM 1997 a). Ancak günümüzde bu durumlara dikkat edilmediği ve yoğun yapılaşmanın her geçen gün arttığı tespit edilmiştir.

3.1.1.1.3. Jeolojik ve Jeomorfolojik Yapı

Araştırma alanının jeolojik yapısına ilişkin Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı Asi Havzası Hidrojeolojik Etüt raporuna göre Antakya Belediyesinin sınırları içinde kalan alanlar kalker, alüvyon ve marndan oluşmaktadır.

Araştırma alanı içerisinde Asi Nehrinin batı yakasının (Yeni Antakya) büyük bir kısmı mar, doğu yakasının eğimli yamaçları kalker, Asi Nehri ile eğimli yamaçları arasındaki alanlar (Eski Antakya) ise alüvyon tabakalarla kaplıdır (Şekil 3.5.) (ANONİM 1975).

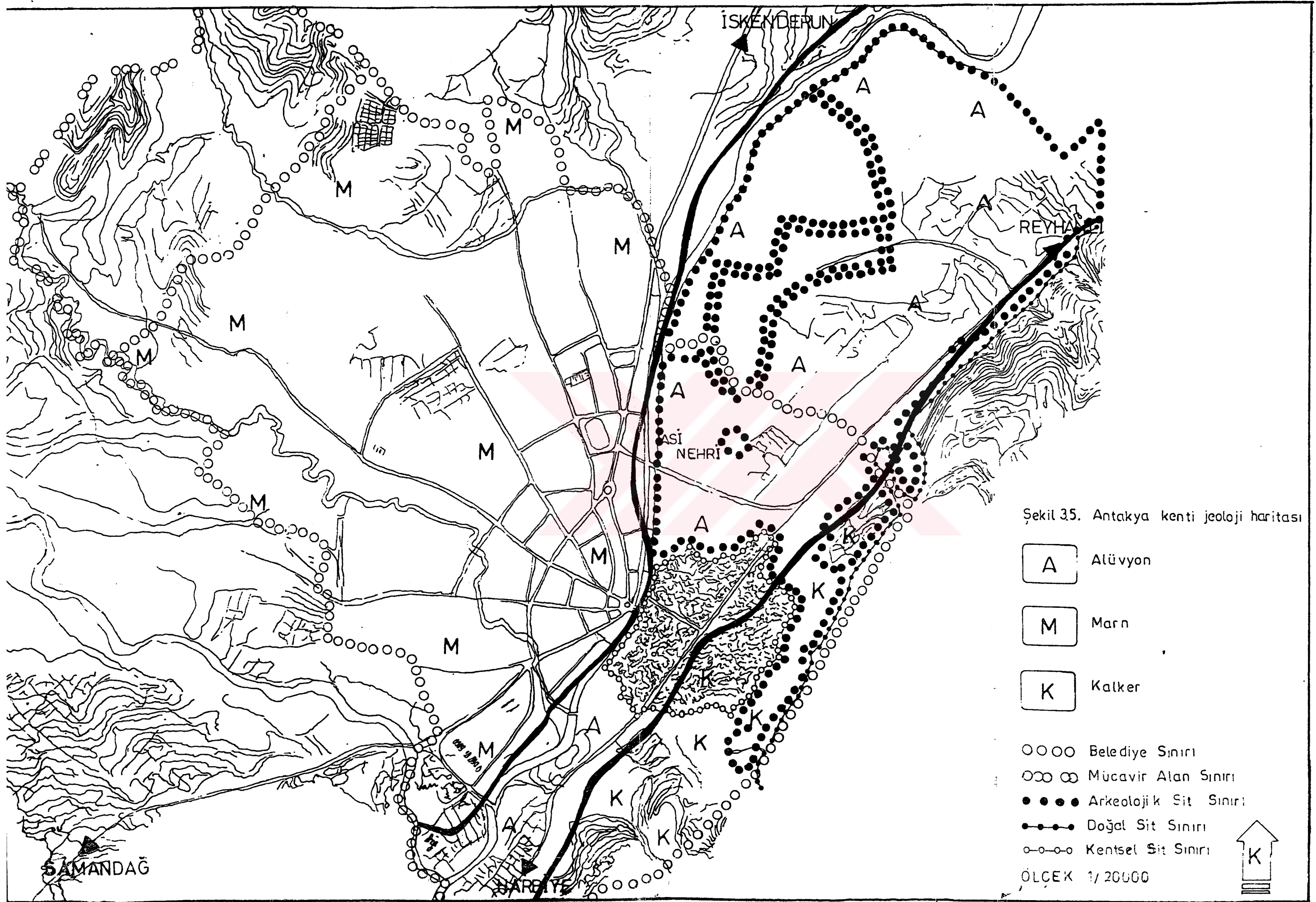
Alüvyal yapıdaki alanlar, zemini zayıf ve özellikle yeraltı su seviyesi yüksek olduğundan imar kanununa göre bu alanlarda zemin etüdü yapılmadan yapılaşmaya izin verilmemesi öngörülmüştür (ANONİM 1975).

Ayrıca Antakya kenti I. derecede deprem kuşağında yer aldığından alüvyon kaplı alanlardaki imar faaliyetlerinin "Afet Bölgesinde Yapılacak Yapılar Hakkındaki Yönetmelik" esaslarına uygun olması gerekmektedir (ANONİM 1998 b).

Ancak yapılan araştırmalar sonucu kentin alüvyonla kaplı kısımlarında bu yönetmelik ve esaslara dikkat edilmeden her geçen gün yapı kitlelerinin hızlı bir şekilde arttığı gözlenmiştir.

Marnla kaplı alanlarda ise yine bu yönetmelik ve esaslara göre gerekli önlemler alınması halinde 4 kata kadar yapılaşmaya izin verilmiştir. Ancak özellikle zemini marnla kaplı Cumhuriyet Mahallesi'nde bu yönetmeliklere uyulmadığı ve hatta yapılarda 10-12 kata kadar izin verildiği yapılan gözlemler sonucu tespit edilmiştir.

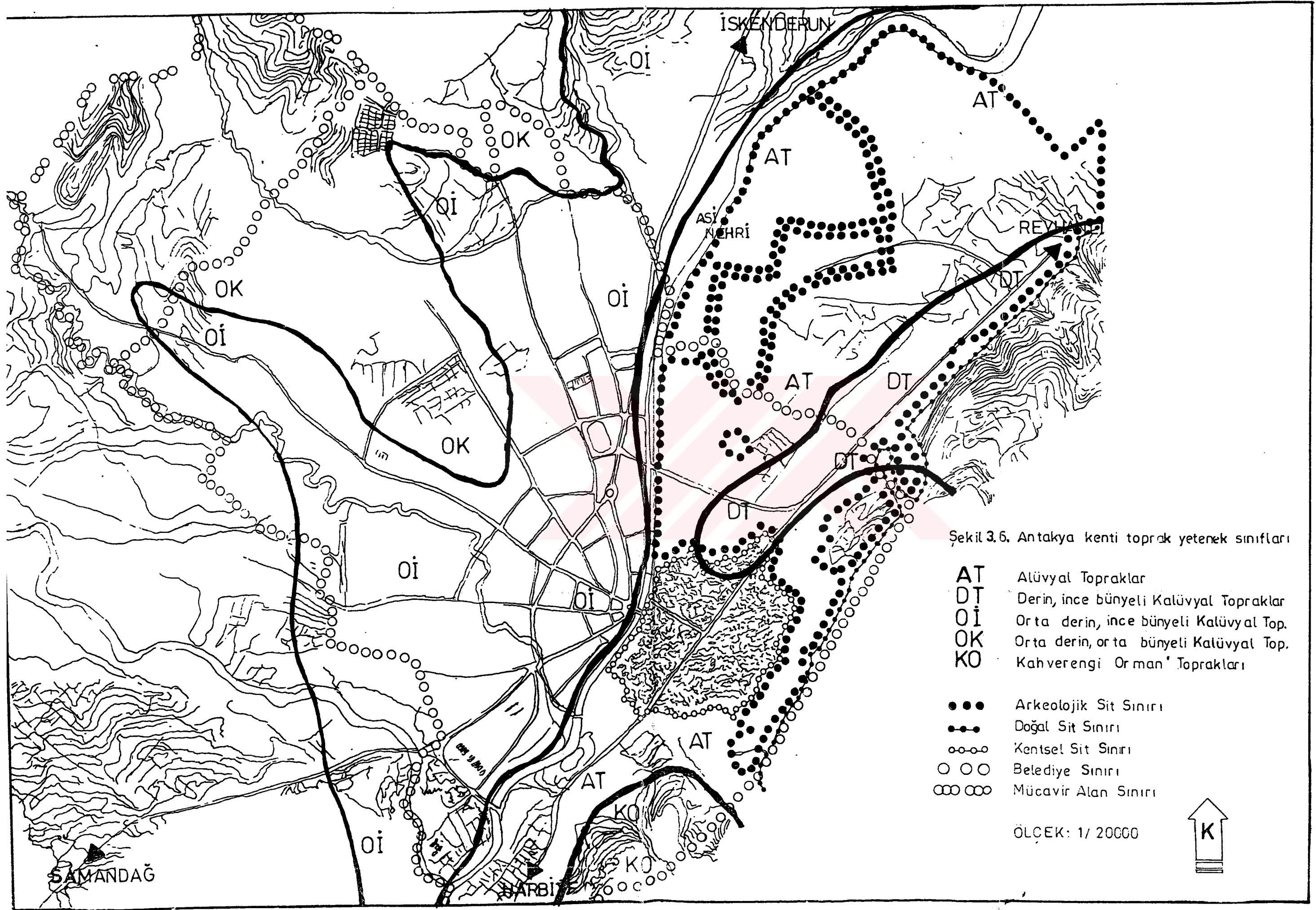
3.1.1.1.4. Toprak yetenek sınıfları

Türkiye'deki toplam arazi varlığının % 8 'ini düz alanlar oluşturmaktadır. Bu arazilerin % 0,1 eğimli alanlarından biride Antakya kentidir (DİNÇ ve ark. 1999). Akdeniz iklim kuşağında yer alan ilde tarımsal etkinlikler açısından, çok yüksek toprak potansiyeli vardır (ANONİM, 1983 a).

Araştırma alanı içerisinde kent merkezinden kuzey-güney yönünde uzanan Asi Nehri' nin doğusunda yer alan alanlar alüvyal topraklarla, batısında kalan alanlar ise kolüviyal topraklarla kaplıdır. Ayrıca kentin güney batısında yer alan ve aniden yükselen dik yamaçlar ise kahverengi orman toprakları ile kaplıdır (Şekil 3.6.).

Araştırma alanı içerisinde düze yakın eğimli alanları kaplayan Alüvyal topraklar, Asi Nehrinin doğu yakasında Eski Antakya olarak adlandırılan bölgedeki topraklardır. Bu topraklar sulu tarım yapılabilen, kolay işlenebilen verimli 1. sınıf topraklardır. Ancak bu verimli toprakların büyük bir alanı yoğun yapılaşma tehlikesiyle karşı karşıyalardır.

Asi Nehrinin batısında hafif eğimli alanları kaplayan Kolüviyal topraklar üzerinde nadassız kuru tarım yapılabilen 2. sınıf topraklardır. Kentin güney batısında çok dik eğimli alanlarda yer alan Kahverengi Orman toprakları ise çok şiddetli erozyona maruz kalan, orman ağaçları dikimine uygun, tarımsal yönden uygun olmayan 7. sınıf topraklardır (ANONİM, 1998 a). Yine bu alanlarda kentin doğu yakasında da olduğu gibi yoğun yapılaşma ile toprak yapısı bozulmuş ve gün geçtikçe azalmaktadır.

3.1.1.1.2. Mevcut Alan Kullanım Tipleri

3.1.1.1.2.1. Yerleşim

Antakya kentinin ilk kuruluşundaki yerleşim alanları Asi Nehri ile Habib Neccar Dağı arasındaki “Eski Antakya” olarak adlandırılan bölgede yayılım gösterirken zaman içerisinde bu yayılım “Yeni Antakya” olarak adlandırılan Asi Nehrinin batısındaki bölgeye doğru gelişmiştir. Ancak günümüzde 41 mahalleden oluşan kent gelişme gösterememektedir.

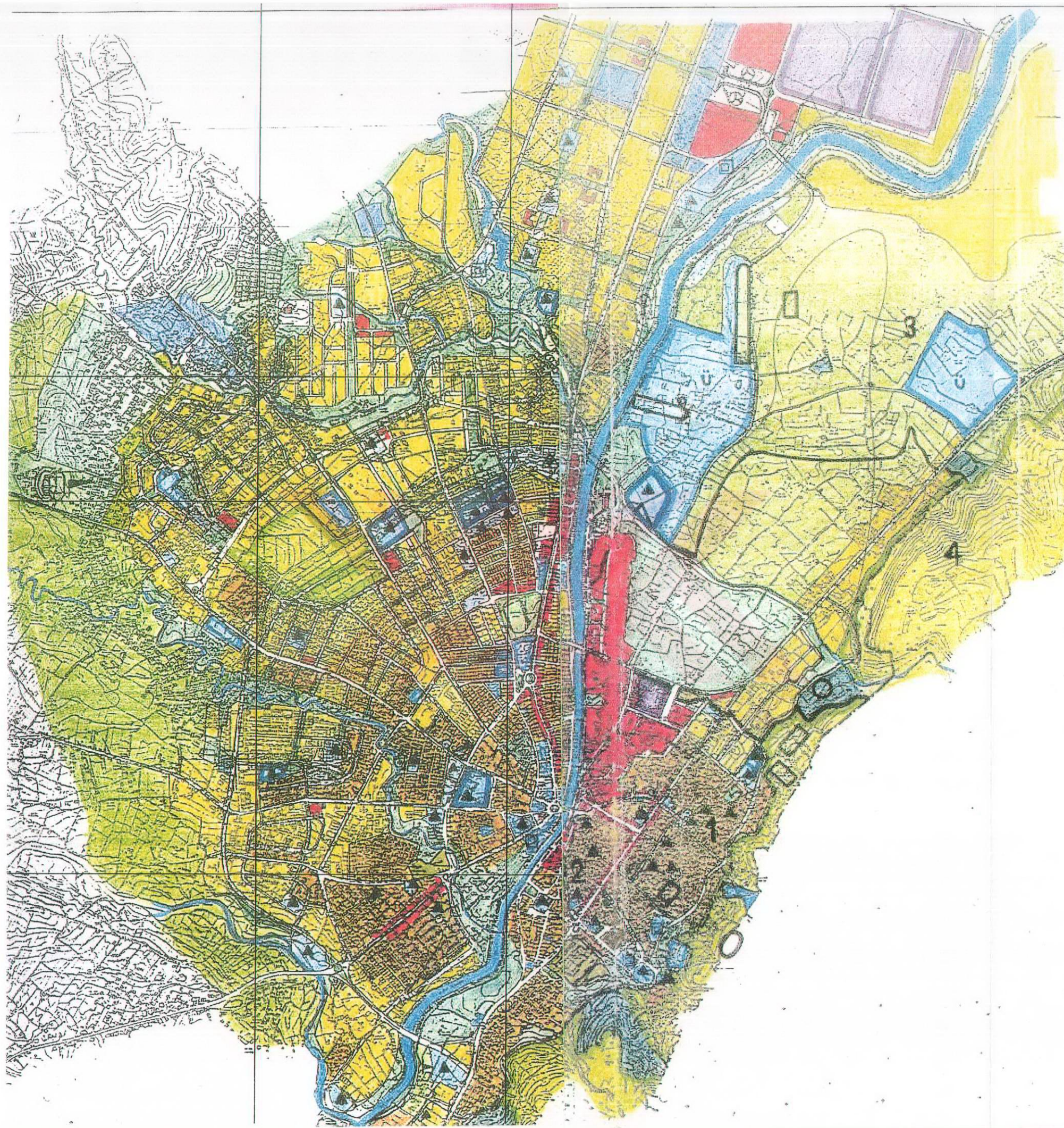
Asi Nehrinin doğusunda kalan bölge “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulunca” sit alanı olarak tescil edilmiştir. Sit alanı içerisindeki yerleşme dokusu kültürel, arkeolojik ve doğal değerlere göre üç bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler Doğal Sit Alanı, Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Sit Alanı’dır.

Kentin sadece Asi Nehrinin batısında kalan yerleşimleri için 1997 yılında ilave ve revizyon planı ön araştırma raporu hazırlanmıştır. Bu plana göre 12 mahalleden oluşan batı kısmın bugünkü kentsel alan kullanım miktarları Çizelge 3.2.’de, dağılımları ise Şekil 3.7 ‘de verilmiştir.

Çizelge 3.2. Antakya kenti bugünkü kentsel alan kullanım miktarları

Arazi Kullanımı	Kapladıkları Alan % (ha.)
Konut Alanları	37,38
Eğitim Tesis Alanları	1,99
Sağlık Tesis Alanları	0,36
Resmi Kurum Alanları	1,73
Dini Tesis Alanları	0,16
Yeşil Alanlar	0,56
Spor Tesis Alanları	0,48
Askeri Alanlar	0,25
Sosyal ve Kültürel Alanlar	0,23
Küçük Sanayi Alanları	0,23
Mezarlıklar	2,351
Yollar	13,28
Boş Alanlar	41,00

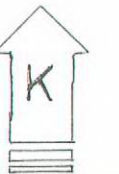

Şekil 3.7. Antakya kenti alan kullanım haritası

- == TRAFİK YOLLARI
- MESKUN KONUT ALANLARI
- İNKİŞAF KONUT ALANLARI
- RESMİ KURUMLAR
- ▲ İLKÖĞRETİM TESİSLERİ
- ORTAÖĞRETİM TESİSLERİ
- YÜKSEK ÖĞRETİM TESİSLERİ
- BELEDİYE HİZMET ALANLARI
- DİNİ TESİSLER
- SAĞLIK TESİSLERİ
- TİCARET ALANLARI
- KÜÇÜK SANAYİ ALANLARI
- ASKERİ ALANLAR
- SPOR TESİSLERİ
- TARIM ALANLARI
- YEŞİL ALANLAR
- AĞAÇLANDIRILACAK ALANLAR
- ZEYTİNLİKLER
- 1 KENTSEL SİT
- 2 BOZULMUŞ KENTSEL SİT
- 3 ARKEOLOJİK SİT
- 4 DOĞAL SİT

ÖLÇEK 1/20000

3.1.1.1.2.2. Ulaşım

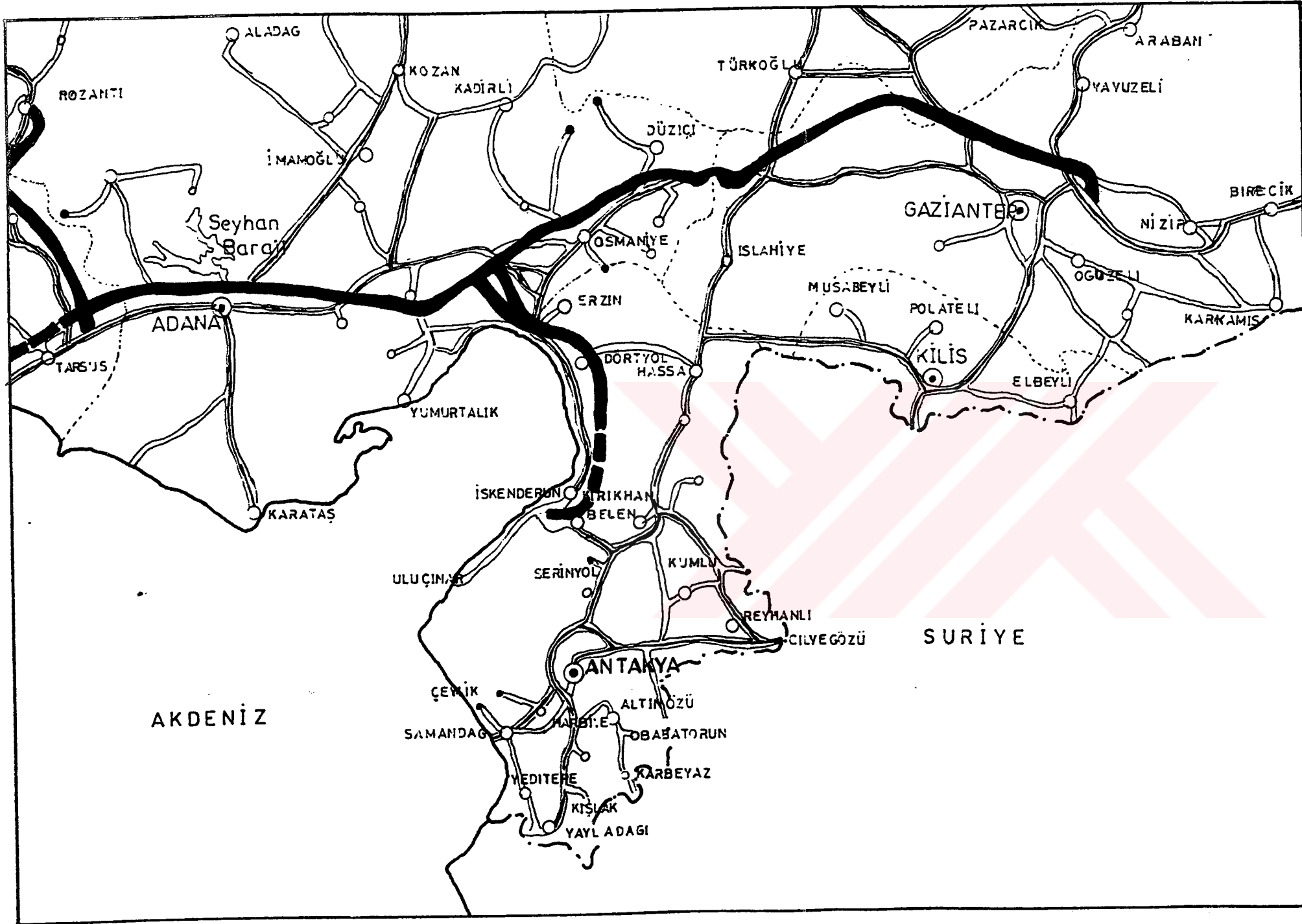
En eski yerleşim yerlerinden biri olan Antakya tarih boyunca gerek sahip olduğu tarım potansiyeli ve gerekse ticaret yolları üzerinde bir kavşak konumunda olması kenti ulaşımında önemli bir merkez haline getirmiştir.

Antakya kentini kuzey-güney yönünde kesen ve şehirlerarası yol niteliğini taşıyan 825 ve 420 numaralı devlet karayolları kentin en önemli ulaşım aksıdır (Şekil 3.8.). Kent merkezinden geçerek Orta Doğu Ülkelerine ulaşan ve E-91 Uluslararası karayolunun uzantısı olan 825 ve 420 numaralı devlet karayolları Antakya kentinin doğuda Cilvegözü sınır kapısı ile Suriye'ye, güneyde Yayladağı sınır kapısı ile Lazkiye kentine bağlantısını sağlayan yollardır. Lazkiye kenti ile bağlantıyı sağlayan Yayladağı sınır kapısı Ülkemizin en güneydeki karayolunun sonu ve başlangıcıdır. Üç kıtaman kavşak ve geçiş noktası olan bu yol uluslararası ulaşımında önemli bir yere sahiptir.

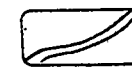

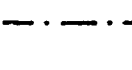

Antakya kentinin gelecek yıllardaki kent makroformunu belirleyecek en önemli öğelerden bir diğeri de E-91 Uluslararası karayolu olarak adlandırılan Antakya Çevre Yoludur. 1994 yılından günümüze kadar Karayolları Mersin 5. Bölge Müdürlüğü tarafından proje ve kamulaştırma çalışmaları sürdürülen çevre yolunun geçtiği güzergah hattı Güzelburç'ta başlamakta ve Kuzeytepe, Aşağı Ekinci, Saraycık, Günyazı, Çekmece, Suseli, Bostancık, Narlıca'dan sonra Aparlı'da son bulmaktadır (Şekil 3.9.). 50 m. genişliğinde yapılmakta olan bu yol, doğuda Altınöz-İskenderun yollarını ve batıda İskenderun-Samandağ yollarını birbirine bağlamaktadır (ANONİM, 1997 a).

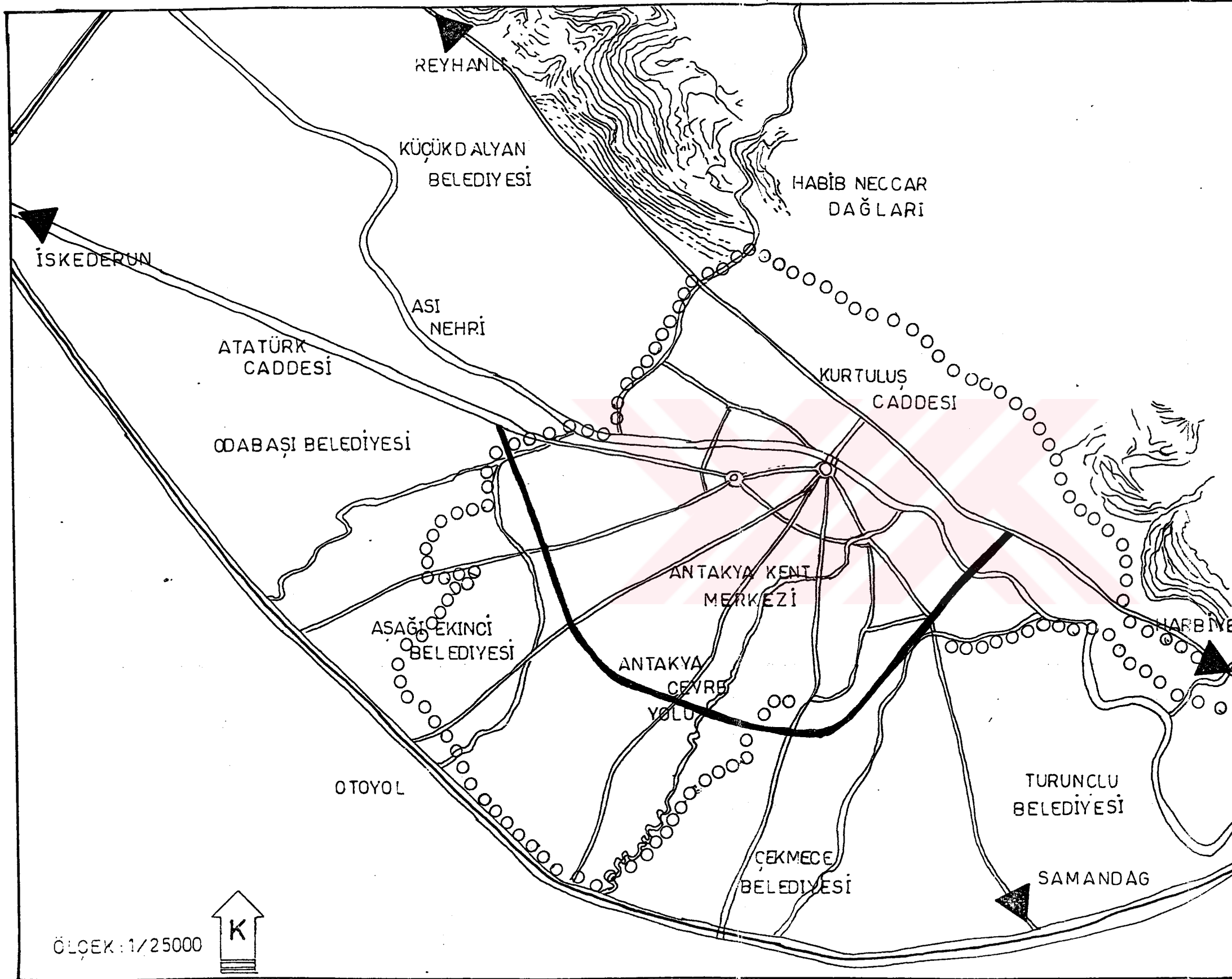
Ülkemizin Suriye ve diğer Arap Ülkeleri ile yıllardır devam eden hem sınır hem de transit ticaretinde Antakya kentinin ilk sırada olduğu düşünüldüğünde bu çevre yolunun, kent trafiğini rahatlatması bakımından ihtiyaçtan çok bir zorunluluk haline geldiği anlaşılmaktadır.

Kent yerleşim alanının topoğrafik koşullarının uygun olmaması nedeniyle çevre yolu güzergahının seçiminde çok fazla alternatif bulunmamaktadır. Ancak yapılan gözlemler sonucu yol güzergahı olarak belirlenen alanların zeytinlik ve tarım arazisi olduğu anlaşılmıştır.

Şekil 3.8. Antakya kenti ulaşım haritası

- Trafiğe Açık Otoyol
- İnşa Halinde Otoyol
- 825 Nolu Karayolu
- 420 Nolu Karayolu
- İl Merkezi
- İlçe Merkezi
- Köy
- Devlet Sınırı
- İl Sınırı

Şekil 3.9. Antakya çevre yolu haritası

Ayrıca çevre yolunun geçtiği alanlardaki habitatın zarar göreceği muhtemeldir. Bu nedenle çevre yolunun ekosisteme verdiği zararın en aza indirgenmesi ve tahrip olan kırsal peyzajın onarılması için yapılan çalışmaların eksik olduğu tespit edilmiştir.

Sınır ili olmasına karşın Antakya kentinde havaalanı bulunmamaktadır. Kente en yakın hava alanı İskenderun havaalanıdır. Bu havaalanı 1995 yılında Mustafa Kemal Üniversitesi Sivil Havacılık Yüksekokuluna devredilmiştir. Ancak son yıllarda Antakya kentinin kuzey doğusunda yer alan Amik Ovasının verimli tarım toprakları üzerinde havaalanı yapım için girişimlere başlanmıştır.

Antakya, ekonomisi tarıma dayalı bir ildir. Havaalanının dünyanın en verimli tarım topraklarına sahip olan Amik Ovası üzerinde konumlandırılacak olması hem kent ekonomisine zarar vereceği hem de I. sınıf tarım arazilerinin giderek azalmasına neden olacağı bir gerçektir.

3.1.1.1.2.3. Tarım

Hatay ilinin sahip olduğu coğrafik durumu ve verimli ovaları, her mevsim üretime elverişli ikliminin oluşu ekonomik yapısının tarıma dayalı olmasına neden olan faktörlerdendir.

Antakya kentinin kuzey doğusunda yer alan ve dünyanın en verimli ovalarından biri olan Amik ovası, Asi, Karasu ve Afrin vadi tabanlarının dolmasıyla ortaya çıkan geniş düzlüğü oluşturmaktadır (ANONİM 1983 a). Bu ovanın ortasında 1934 yılında kurutulan Amik Gölü yer almaktaydı (KUSEYRİ 1992).

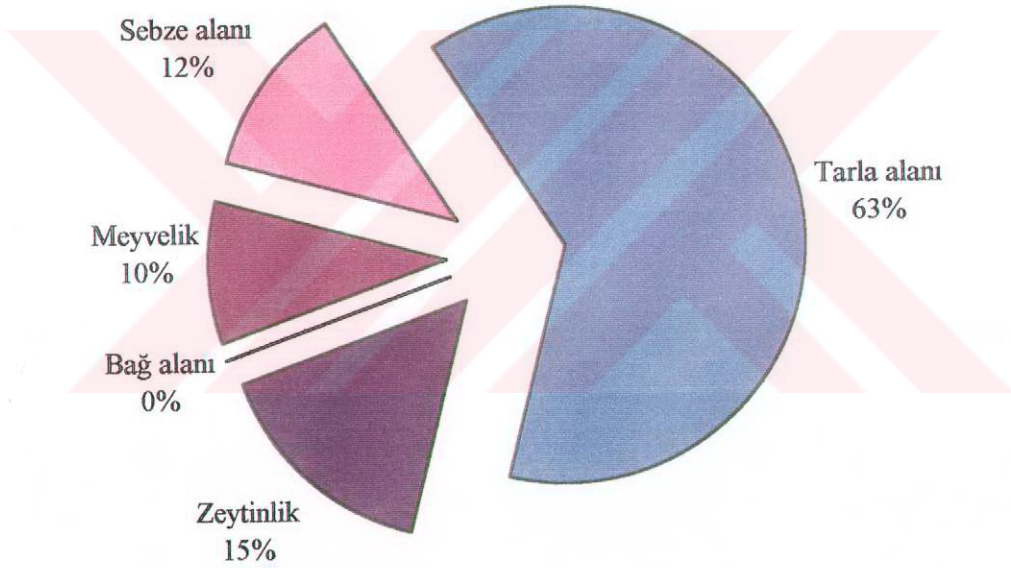
Her yıl Avrupa, Afrika ve Asya kıtaları arasında göç eden milyonlarca kuş sonbahar ve ilkbaharda olmak üzere yılda iki kez ülkemiz üzerinden geçiş yapmaktadır. Bu göçmen kuşlar ülkemize giriş ve çıkışlarında bir araya gelmekte ve Amanos dağlarının tek geçit veren noktasında bulunan Amik gölünde büyük sayılara ulaşmaktaydı (ANONİM 1998 c). Yırtıcı ve ötücü kuşların göç yolları üzerinde bulunan bu göl Ramsar Sözleşmesine göre A sınıfı bir sulak alandı (MAGNIN ve ark. 1997).

DSİ tarafından kademeli bir şekilde açılan kanallarla kurutulan göl, ovanın habitat ve ekolojisinde de değişmelere neden olmuştur. Bu sulak alanın kurutulmasıyla sadece Amik gölünde yaşayan “Yılanboyun Kuşu'nun” nesli tükenmiştir (ANONİM 1993). Göl kurutulmadan önce Amik ovasında 134000 ha. sulu 136000 ha

kuru olmak üzere toplam 270000 ha tarıma elverişli alan bulunmaktaydı (ANONİM 1999 d). Tarım alanı kazanmak amacıyla kurutulan bu bölgedeki verimli I. sınıf tarım arazileri yerini köyden kente göç olaylarına paralel olarak meydana gelen hızlı kentleşme ve sanayileşme nedeniyle meskun alanlara terk etmiştir.

Hatay Tarım İl Müdürlüğünden alınan bilgilere göre, 1995 yılında, toplam tarım toprağı 45325 ha. olan Antakya'da, 45310 ha'ı ekilmekte, 650 ha'ı nadasa ayrılmaktadır (Şekil 3.10.). Ekilen alanın 28630 ha'ını tarla alanları, 5284 ha'ını sebze alanları, 4347 ha'ını meyvelikler, 59 ha'ını bağ alanları ve 6990 ha'ını zeytinlik alanları oluşturmaktadır. Toplamda görülen 635 ha'lık fazlalık ise Hatay ilinde olduğu gibi Antakya'da da yılda iki kez yapılan hasattan kaynaklanmaktadır (ANONİM 1997 a).

Şekil 3.10. Antakya kentindeki ekili alanın arazi kullanımına göre sınıflaması

3.1.1.1.2.4. Ticaret

Antakya'daki ticaret alanları kentin ortasından geçen Asi Nehrinden dolayı ikiye ayrılmış durumdadır. Asi Nehrinin doğu tarafında yer alan ve Eski Antakya olarak adlandırılan bölgedeki ticaret alanları, Ulu Cami çevresinden başlayıp Mustafa Kemal Paşa, Fabrikalar, Nato, İstiklal caddeleri ile sınırlanan sit alanını ve Kurtuluş caddesini

içine almaktadır. Asî Nehrinin batı tarafında yer alan ticaret alanları ise Atatürk, Cumhuriyet, Fatih, Hükümet ve Kurtuluş caddeleri üzerlerinde bulunmaktadır.

Kentteki ticaret alanları belli bir merkezde toplanmayıp lokal bölgelerde dağınık halde bulunmaktadır. Ayrıca kent merkezinde veya yakın çevresinde ticaretin canlanmasına yardımcı olacak fuar, sergi, panayır alanı veya ticari iş merkezi bulunmamaktadır.

Hükümet, Kurtuluş caddesi üzerindeki ve sit alanı içerisindeki çoğu ticaret yerleri tarihi binalarda yer almaktadır. Özellikle Kurtuluş caddesindeki çoğu binalar zaman içerisinde tarihi kimliğini koruyamayarak yerlerini yeni beton binalara bırakmışlardır. Ancak tek yönlü taşıt trafiğine izin verilen Hükümet caddesinin sağ tarafında yer alan ticaret ünitelerinin eski tarihi dokusu Rum-Ortodoks Kilisesi Vakfı tarafından yapılan restorasyon çalışması ile tekrar kazandırılmaya çalışılmaktadır.

3.1.1.1.2.5. Turizm

Antakya kentinin, tarih boyunca değişik medeniyetlere ev sahipliği yapmış olmasının yarattığı tarihi ve kültürel zenginliğinin yanı sıra, her mevsim turizme uygun iklimi ve üç kıtayı birbirine bağlayan E-91 karayolu üzerinde bulunması, kenti çok sayıda yerli ve yabancı turistin giriş-çıkış yaptığı turistik bir merkez haline getirmiştir.

Elverişli coğrafi konumu nedeniyle tarihinin eski çağlarından beri yerleşim yeri olarak seçilen Antakya kentinde, pek çok tarihi değere sahip yapı bulunmaktadır.

Ülkemizin en uzun surları arasında yer alan ancak sadece Habib Neccar Dağları üzerinde kalıntıları kalan "Antakya Surları" ve Trajan Su Kemerî Antakya kentindeki günümüze kadar gelebilen önemli yapılardır. Yine kentin önemli yapılarından olan Roma Taş Köprüsü ise 1972 yılında yıkılarak yerini bugünkü betonarme köprüye bırakmıştır.

Kent yakın çevresindeki önemli tarihi yapılar ise Titus Tüneli, Demir Köprü, St. Simon Stilit Manastırı, Kaya Mezarları, Aççana Höyüğü, Çevlik Liman Kalıntıları, Sokullu Külliyesi ve İsos Harabeleridir.

Ayrıca kent çevresinde Harbiye, Havra, Payas ve Samandağ yöreleri turizm amaçlı rekreasyon alanları olarak kullanılmaktadır. Bu yerleşimlerden en yakın olanı kent merkezine 7 km uzaklıkta konumlanan Harbiye'dir. Tarihte Daphne antik adıyla

anılan Harbiye yöresi, doğal güzellikleri ve çağlayanları ile ününü ülke sınırları dışına duyurmuştur. Ancak lokanta, otel ve eğlence yerlerinin mantar gibi çoğalmasıyla günümüzde yöre, beton yığını haline gelmiştir. Mevcut yeşil dokunun büyük bir çoğunluğunun da tahrip edildiği Harbiye yöresindeki, sit alanlarında politik çıkarlar doğrultusunda yapılaşmalara izin verildiği gibi, bu güne kadar bölge için bir turizm mastır planı hazırlanmamıştır.

Turizm Bakanlığı 2000 yılında ülkemizde ağırlıklı olarak Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Musevilik dinlerine ait ibadet yerlerini tanıtmak amacıyla bir proje başlatmıştır. “İnanç Turizmi” olarak adlandırılan bu projeye yurt çapındaki turizm potansiyeli yüksek yerleşim yerlerinin yanı sıra dinler arası bir köprü durumunda olan Antakya kenti de katılmıştır (ANONİM 1999 c).

“İnanç Turizmi” projesi programına Antakya ketindeki Habib Neccar Türbesi, Saint Pierre Kilisesi ve Havra ören yeri dahil edilmiştir.

Son yıllarda önemi hızla artan Saint Pierre Kilise ve çevresinde İnanç Turizmi kapsamında Hatay İl Turizm Müdürlüğü tarafından bir restorasyon çalışması yapılmıştır. Ancak sözde modernize etmek amacıyla yapılan restorasyon çalışması eserin orijinalliğine ile uymadığından tarihi dokusu zarar görmüştür.

3.1.1.1.2.6. Sanayi

Antakya’da, kaynak çeşitliliği ve yeterliliği bakımından gelişmeye açık sanayi potansiyeli olmakla birlikte kalkınmada öncelikli iller arasında olmaması, ilde sanayi alanında bir yatırım yapılmamasına neden olmaktadır.

Antakya kenti belediye sınırları içerisindeki ve yakın çevresindeki işletmeler küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleridir. Kent belediye sınırları içerisinde tamamı organize olmamış mobilya ve ayakkabı imalathaneleri, ham deri işletmeleri, sabunhaneler ve tarım aracı yapımını da kapsayan küçük sanayi işletmeleri bulunmaktadır. Kent yakın çevresindeki işletmeler ise tarımsal ürün işleyen sanayi tesislerini ve küçük sanayi iş kolları olan oto tamircilerini, kaportacıları ve demircileri kapsamaktadır. Diğer taraftan Antakya’nın eski işkollarında olan kalaycılık, bakırcılık, semercilik, nalbantlık ve ağaç oymacılığı gibi geleneksel faaliyetler teknolojik ve ekonomik ilerlemeler sonucu varlıklarını kaybetmişlerdir.

Belediye sınırları içerisindeki sanayi işletmelerinin bir kısmı kentsel sit alanı bir kısmı da yerleşim alanlarında yer almaktadır. Kentsel sit alanlarındaki işletmeler genellikle Kurtuluş, İstiklal, Fabrikalar, Mustafa Kemal Paşa caddeleri üzerindeki tarihi hanlarda ve günümüz çağdaş ihtiyaçlarına cevap vermeyen tescilli yapılarda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Özellikle Asi Nehri'nin doğu yakasında konumlanmış kentin görüntüsünü olumsuz yönde etkileyen ve günümüzde faaliyet göstermeyen fabrikalar bulunmaktadır.

Asi Nehrine yakın olan küçük sanayi işletmeleri, kent yakın çevresinde atıklarını toplayabilecekleri bir çöp toplama merkezi bulunmadığından çöplerini Asi Nehrine atmaktadırlar. Sanayi atıklarının doğrudan Asi Nehrine verilmesi nehrin adeta açıktan akan kanalizasyona dönüşmesine neden olmaktadır.

Belediye sınırları dışındaki işletmeler genellikle Antakya-İskenderun yolu çevresinde konumlanmışlardır. Sınır değişiklikleri olmadan önce Antakya Belediyesi sınırları içerisinde kalan bu işletmeler, yeni küçük belediyelerin kurulmasıyla Antakya Belediyesi ve Mücavir alan sınırları dışında kalmışlardır.

Kent içerisindeki sanayi işletmelerini bir araya toplayabilmek amacıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın desteğiyle 1960'lı yıllarda Antakya Küçük Sanayi Sitesi kurulmuştur. Ancak yine kentsel sit alan içerisinde kurulmuş olan bu site otogarın kuzeyinde 6 ha'lık bir alanı kaplamaktadır. Günümüzde hala büyük bir kısmı boş olan sitede yeşil dokuya hiç yer verilmemiş, beton adacık halindedir.

Özellikle Antakya-İskenderun yolu üzerindeki sanayi kuruluşlarını bir araya toplamak ve kent içerisindekileri de belediye sınırları dışına taşımak amacıyla Güzelburç Belediye sınırları içerisinde Yeni Sanayi Sitesi kurulmuştur. 1995 yılında kurulan sitenin belediyenin mali yetersizlikleri ve politik çıkarları nedeniyle I. sınıf tarım arazisi üzerinde konumlandırılmasına izin verilmiştir.

Halen Antakya Küçük Sanayi Sitesi gibi büyük bir kısmı boş olan siteye, kent merkezinden uzak ve ulaşımın zor olması düşüncesiyle işletme sahipleri taşınmamaktadırlar. Bu nedenle Antakya-İskenderun yolunun her iki tarafında mantar gibi çoğalmaya devam eden küçük sanayi işletmeleri yolun görüntüsünü bozarak kent girişinde çirkin manzaralar oluşturmaktadırlar.

Ayrıca tüm bu olumsuzluklara ek olarak mevcut yeşil dokuyu yok ederek yapılan sitede, yapılar tamamiyle organik yapıdan yoksun betonarme binalardan meydana gelmektedir.

Amik ovasında üretilen buğday, pamuk, nohut gibi tarım ürünlerinin işlenebileceği sanayi tesislerini kurmak amacıyla Antakya-İskenderun yolu üzeri Topbağazı mevkiinde Antakya Organize Sanayi Bölgesinin yapımına başlanmıştır. Organize Sanayi Bölgesi, DPT tarafından onaylanan plana göre 1530 dönüm üzerine kurulmuştur. Planda ağaçlandırma alanına 307 dönüm ayrılmış olup toplam alanın %20'sine karşılık gelmektedir (YÜKSELEN ve ark. 1998). Ancak alt yapı çalışmaları biten sanayi bölgesinde, planda ön görülen %20'lik yeşil alan miktarı sanayi alanına katılmıştır.

3.1.1.1.3. Nüfus ve Sosyo-Ekonomik Yapı

3.1.1.1.3.1. Nüfus

Antakya kenti, gerek zengin su kaynakları gerekse botanik bahçesi denilebilecek nitelikteki ormanlara sahip ovası ile tarihinin her devrinde göçebe ve yerleşik kavimler için cazip bir bölge olmuştur. Özellikle Roma egemenliğindeyken tarihinin Altın çağını yaşayan Antakya kent nüfusunun 750000 olduğu tahmin edilmektedir.

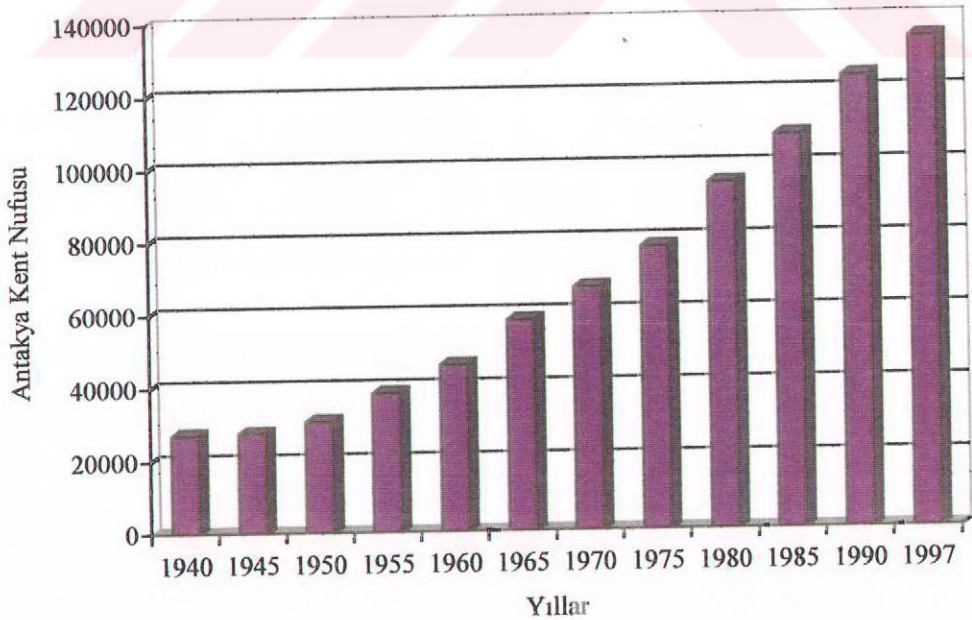
Antakya kentinde ilk nüfus sayımı, 1939 yılında Hatay'ın anavatana katılmasıyla 20.10.1940 tarihinde yapılmıştır (DEMİR 1996). 1940 yılından itibaren 1990 yılına kadar 5 yılda bir yapılan genel nüfus sayımına göre Antakya nüfusunun yıllara göre dağılımı Çizelge 3.3. ve Şekil 3.11.'da verilmiştir. Antakya'da en son nüfus sayımı 1997 yılında yapılmıştır

Çizelge 3.3. 1940-1990 Yılları arasındaki Antakya kent nüfusu ve yıllar arasındaki fark

Yıllar	Antakya kent Nüfusu	Yıllar arasındaki fark	Antakya kentsel nüfus artış hızı(%)
1940	26939	-	-
1945	27448	509	0,837
1950	30494	3046	2,105
1955	38138	7644	4,474
1960	45674	7536	3,606
1965	57855	12181	4,728
1970	66520	8665	2,791
1975	77518	10998	3,060
1980	94942	17424	4,055
1985	107821	12879	2,544
1990	123871	16050	2,775
1997	134508	10637	3,060
2000*	164508	30000	-

* 2000 yılı nüfus sayım sonucu tam olarak belirlenmediğinden bu yıla ait net veri henüz elde edilememiştir. Bu nedenle 2000 yılı kent nüfusu için Nüfus İl Müdürlüğünden alınan tahmini değer, net değer olarak kabul edilmiştir.

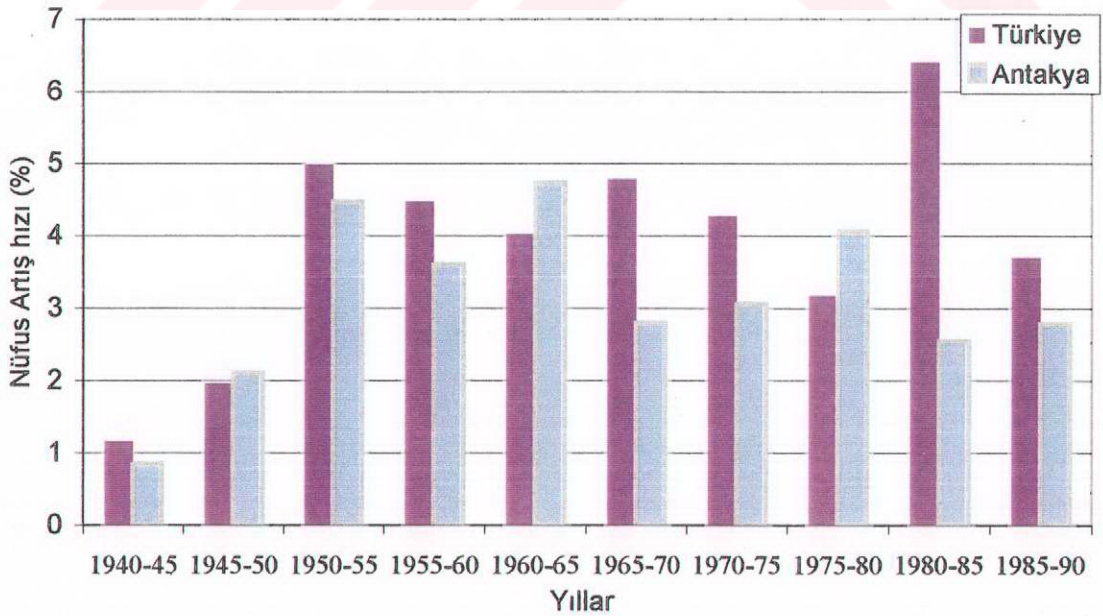

Şekil 3.11. 1940-1990 Yılları arası Antakya kent nüfusu

Hatay'ın anavatana katılmasını izleyen 1940-1950 yılları arasında Antakya'da büyük bir nüfus artışı yaşanmamıştır. 1960-1965 yılları arasında yaşam seviyesini yükseltmek, işsizlik ve daha iyi eğitim arayışı içinde kırsal alanlardan Antakya kent merkezine büyük göç akımlarının başlaması kent yıllık nüfus artış hızının diğer dönemlere göre en yüksek değere çıkmasına neden olmuştur. Ancak Antakya kentinin bu nüfus akımını karşılayabilecek ekonomik donanımına sahip olmaması ve Hatay ilinin "tek merkezli" illerden farklı olarak ikinci bir kentsel merkezin İskenderun olması göç hareketlerinde duraksamalara neden olmuştur.

1970 yılında Türkiye'nin en büyük demir-çelik kompleksi olan İSDEMİR demir-çelik fabrikalarının İskenderun'da işletmeye açılması, ilçede yan sanayi kollarını teşvik etmiş, deniz taşımacılığını arttırmış ve yeni limanların yapılmasına neden olmuştur. Bu gelişmeler Antakya kentinde büyük oranda dışa göç akımını başlatırken, İskenderun ve yakın çevresinde ise hızlı bir nüfus artışı yaşanmıştır.

Antakya kenti nüfus artış hızı belirli oranda artma veya azalma göstermemektedir. Nüfus artış hızının en yüksek olduğu dönem 1960-1965 yılları arasındadır. Ancak buna karşın 1940-1990 yılları arasında Antakya kenti yıllık nüfus artış hızı % 3,254 ile % 4,554 olan Ülke kentsel yıllık nüfus artış hızı ortalamasının gerisinde kaldığı gözlenmiştir (Şekil 3.12.) (ANONİM 1990).

Şekil 3.12. Ülkemiz ve Antakya kentsel yıllık nüfus artışı

Antakya kent nüfusu uzun yıllar incelendiğinde nüfusun arttığı gözlenmektedir. Ancak Antakya kent nüfus artışı hızı sürekli oranda artma veya azalma eğilimi göstermemektedir. Ayrıca 1980 yılından sonraki dönemlerde de değişmediği gözlenmiştir. Bu durum Antakya kentinin fazla göç almayan ve vermeyen kısmen içe dönük yapısından kaynaklanmaktadır. Antakya kent nüfusu doğal nüfus artışının yanı sıra yakın çevresindeki ilçe ve köylerden aldığı göçlerle artmaktadır.

3.1.1.1.3.2. Sosyo-Ekonomik Yapı

Antakya kentinin coğrafi konumu, tarihi geçmişi, değişik etnik guruplara sahip olması kentin sosyal yapısında çeşitliliklere neden olmuştur.

İlin ekonomisi tarım, tarıma bağlı sanayi ve ticarete dayanmaktadır. Ülkemizin en önemli tarım bölgeleri arasında bulunan Antakya kentinde, geniş toprak mülkiyetlerinin oluşu, kent halkının büyük bir kısmının bugün hala tarımla uğraşmasına etkindir.

Son yıllarda tarımdan elde edilen gelirin azalması sonucunda geçimini tarımdan sağlayan nüfusta azalmalar olmuştur. Nüfus daha çok tarıma dayalı sanayi ve ticarete yönelmiştir. Ancak ovada pamuk ve mısır işeyen küçük sanayi işletmeleri bulunmamakla birlikte, bu işletmeler büyük bir endüstri haline gelememişlerdir.

Yayladağı, Altınözü ve Reyhanlı gibi tarıma elverişsiz topraklara sahip olan ilçelerde hayvancılıkla uğraşan nüfus, kent merkezi ve yakın çevresine oranla daha fazladır. Ayrıca kent yakın çevresindeki Harbiye beldesinde ipek böcekçiliği ve ham ipek dokumacılığı geleneksel metotlarla halen sürdürülmekte ve bu ürünler ülke çapında alıcı bulmaktadır.

3.1.2. Araştırma Materyali

Araştırma alanının sınırlarını belirlemek amacıyla 1/25000 ölçekli Antakya Kent Çevresi Nazım İmar Planından, fiziksel dağılımını incelemek amacıyla 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planları ve raporundan, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planından, 1/25000 ölçekli Antakya Kent Çevresi Nazım İmar Planından ve kente ait çekilen en son fotoğraflardan yararlanılmıştır. Sit alanları ve tarihsel çevreyle ilgili bilgiler ile

turizm çalışmalarına ilişkin verileri Kültür ve Turizm İl Müdürlüğünden, kentle ilgili geçmiş yıllara ait 30 yıllık iklim verileri Meteoroloji İl Müdürlüğünden sağlanmıştır. Kentin toprak ve jeolojik yapısı, kentsel alan kullanımı vb veriler ise Köy Hizmetleri Müdürlüğü, İstatistik Enstitüsü, DSİ ve Adana'daki DİE bölge müdürlüğü ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulundan elde edilmiştir.

Ayrıca diğer bilgilerin temininde Hatay Mühendisler ve Mimarlar Odası, Çevre Koruma Vakfı, Sanayi ve Ticaret Odası ve daha önceki Belediye Başkanları ile yapılan görüşmeler sonucu çeşitli kaynaklar sağlanmıştır.

Antakya kenti belediye sınırları içerisindeki mevcut açık ve yeşil alan ve dağılımlarını saptamak amacıyla 1/25000 ölçekli Antakya Kent Planından, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Plan ve raporlarından, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Plan ve raporlarından, 1/200 ve 1/100 ölçekli kent parkı detay projelerinden yararlanılmıştır.

Araştırma alanı içerisinde bulunan mevcut açık ve yeşil alanların durumları Antakya belediyesinden temin edilen Antakya kenti 1/1000 ölçekli imar planları ile yerinde yapılan gözlemlerle ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Mevcut durumun ortaya konulması, değişimlerin gözlenebilmesi, gelecekteki değişimlere arşiv oluşturulması amacıyla fotoğraf ve slaytlar çekilmiştir.

3.2. Yöntem

Araştırma yönteminin belirlenmesinde daha önce kent açık ve yeşil alanlarının saptanması ile ilgili araştırma yapmış olan ÇİL (1990), KAYMAKLI (1990), MORGAN (1991), KAYA (1993), BOZKURT (1994), EYMİRLİ (1994), KESİM (1996), UYSAL (1997)' in çalışmalarının yöntemlerinden yararlanılarak çalışmanın yöntemi oluşturulmuştur. Bu çalışmada etüt-analiz-sentez metodu ile Antakya kenti açık ve yeşil alanları saptanmaya çalışılmıştır (Çizelge 3.4.).

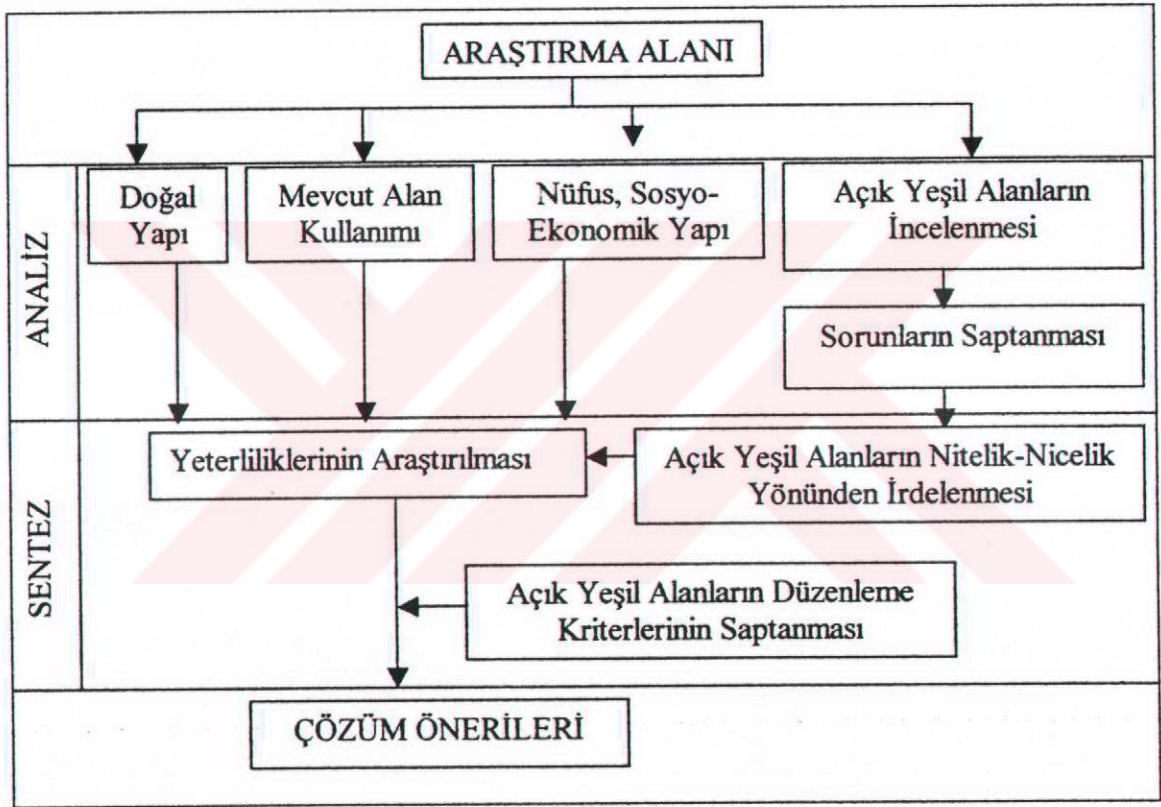
Araştırmanın birinci aşamasında kentin doğal yapısı, nüfusu ve mevcut alan kullanımı incelenmiştir. Ayrıca kent dokusunda yer alan mevcut açık yeşil alanların durumu, sorunları yerinde gezilip görülerek ve kentin fiziksel yapısıyla birlikte 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarından yararlanılarak ortaya konmuştur.

Mevcut durumun ortaya konulması, değişimlerin gözlenmesi ve gelecekteki değişimlere arşiv oluşturulması amacıyla fotoğraf ve slaytlar çekilmiştir.

İkinci aşamada araştırma alanındaki mevcut açık ve yeşil alanlar nitelik ve nicelik yönünden irdelenerek kent halkının ihtiyaçlarına cevap verecek durumda olup olmadıkları incelenmiştir.

Araştırma son aşamasında ise bu konuda şimdiye kadar yapılan çalışmalarda incelenerek Antakya kentinin açık ve yeşil alanlarının peyzaj mimarlığı açısından düzenleme kriterleri anlatılmış ve çeşitli çözüm önerileri getirilmesi amaçlanmıştır.

Çizelge 3.4. Araştırma yönteminde izlenen aşamalar

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

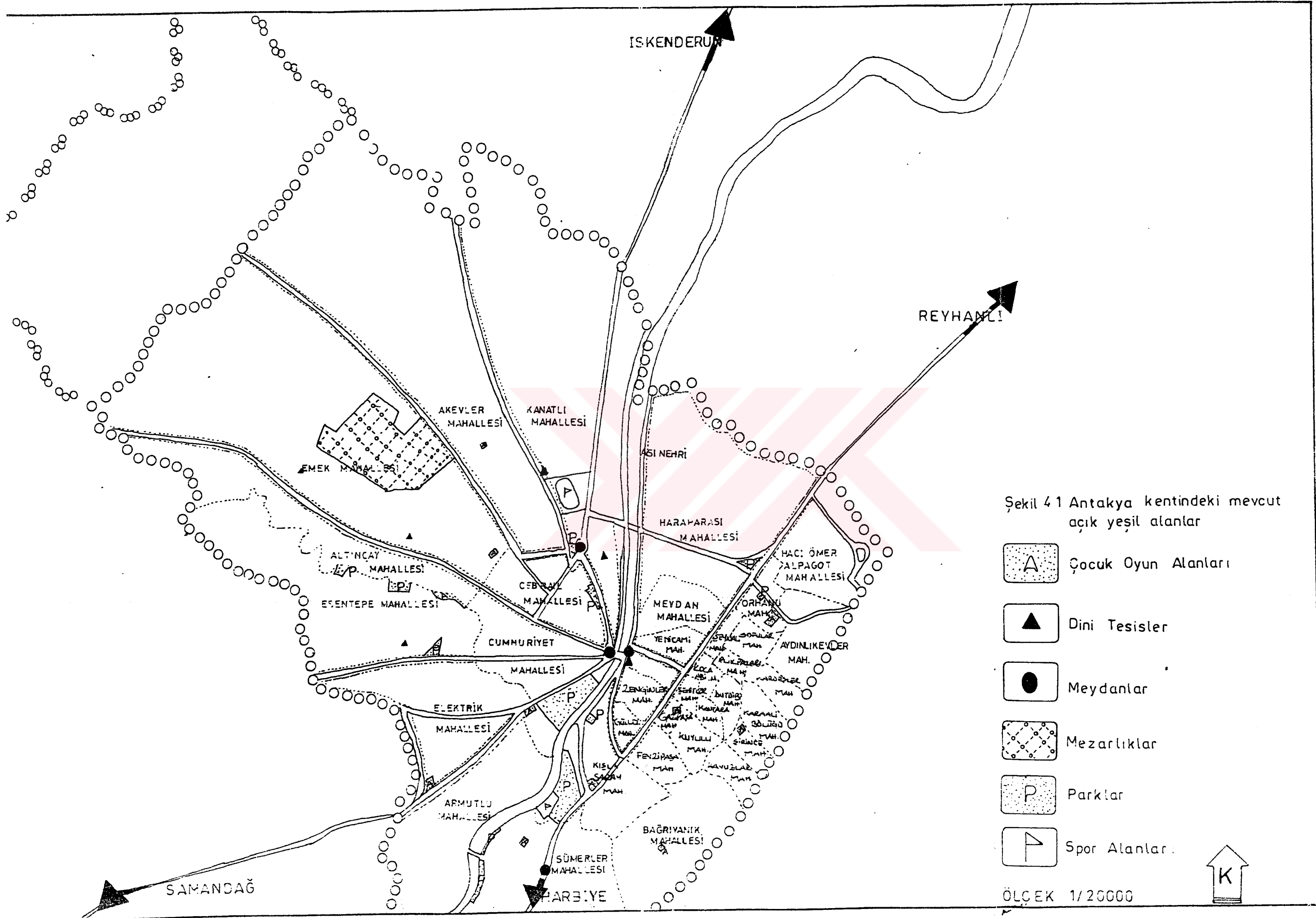
4.1. Antakya Kent Bütünü İçinde Yer Alan Açık ve Yeşil Alanların Saptanması

Kent içerisindeki açık ve yeşil alanların tanımlanması ve sınıflandırılması birçok kişiye göre farklı şekilde yapılmıştır.

BAYRAKTAR (1973)'ın açık ve yeşil alan sınıflandırması temel alınarak Antakya kenti için yapılan açık yeşil alan sınıflaması aşağıdaki şekilde yapılmıştır: (Şekil 4.1.)

- Ev Bahçeleri
- Meydanlar ve Kavşaklar
- Okul Bahçeleri
- Parklar
- Çocuk oyun Alanları
- Yollar
- Spor ve Oyun alanları
- Dini Yapı Çevreleri
- Mezarlıklar
- Diğer Açık ve yeşil Alanlar

ISKENDERUN

REYHANLI

SAMANDAĞ

HARBIYE

AKEVLER MAHALLESİ
 KANATLI MAHALLESİ
 EMEK MAHALLESİ
 ALTINCAI MAHALLESİ
 ESENTEPE MAHALLESİ
 CUMHURİYET MAHALLESİ
 ELEKTRİK MAHALLESİ
 ARMUTLU MAHALLESİ
 SÜMERLER MAHALLESİ
 KANATLI MAHALLESİ
 HARAPARASI MAHALLESİ
 MEYDAN MAHALLESİ
 YENCAMI MAHALLESİ
 ZENKİLER MAHALLESİ
 KISIL MAHALLESİ
 HACI ÖMER HALPAGOT MAHALLESİ
 ORHANI MAHALLESİ
 AYDINLIKEVLER MAHALLESİ
 KARAALI MAHALLESİ
 BAĞRIYANIK MAHALLESİ

ASİ NEHRİ